

Sociální aspekty sexuální výchovy dětí a mládeže

Bc. Monika Kubátová, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika KUBÁTOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H118470**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální aspekty sexuální výchovy dětí a mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS: Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na historický vývoj pohlavní výchovy v ČR
- na porovnání sexuální výchovy u nás a v zemích EU
- na sexuální výchovu v rodině a školním prostředí
- na sexuální výchovu jako etické dilema
- na sexuální výchovu a osvětu u osob s mentálním postižením

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění názorů a postojů různých sociálních skupin k dané problematice.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Brázdil, J., Brázdilová, N. Sexuální výchova: Kniha netradičních metod výuky. Praha: Trizonia, 1994.

Cenková, T. Jak přežít pubertu svých dětí. Praha: Grada, 2010.

Kracík, J. Sexuální výchova postižené mládeže. Praha: Karolinum, 1992.

Šilerová, L. Sexuální výchova: Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě. Praha: Grada, 2003.

Trojan, O. Jak mluvit s dětmi o sexu. Praha: Fragment, 2009.

Vaníčková, E. Dětská prostituce. Praha: Grada, 2007.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Monika Kubátová

Jméno, příjmení studenta

V Brně 18.3.2013

Monika Kubátová

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá ke výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Abstrakt

Sexualita je součástí života každého člověka. Sexuální výchova má napomoci našim dětem a dospívajícím přistupovat k ní zodpovědně a vytvořit si tak kvalitní základ pro plnohodnotný partnerský a rodinný život. Je tedy pouze na nás a společnosti, jakým způsobem jim předáme cenné informace, které jim vstup do dospělosti usnadní.

Tato diplomová práce se na téma sexuální výchovy zaměřuje a snaží se přinést nejen obecné informace, ale jejím cílem je zprostředkovat také názory a postoje alespoň určité části společnosti.

Klíčová slova:

sexualita, sexuální výchova, dítě, mládež, rodina, škola, odpovědnost, etika, dilema.

Abstract

Sexuality is a part of life for everyone. Sex education should help our children and adolescents to access it responsibly and create the solid foundation for a full partner and family life. It is therefore up to us and society, how they pass on valuable information to help them make entry into adulthood. This thesis is on the topic of sex education focuses and tries to bring not only general information, but its aim is also to convey the views and attitudes of at least some segments of society.

Keywords:

sexuality, sex education, child, adolescent, family, school, responsibility, ethics, dilemma.

Děkuji tímto panu PhDr. Miloslavovi Jůzlovi, PhD. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

„Existuje-li něco, co chcete změnit u svého dítěte, zamyslete se nejprve, zda to není něco, co byste měli změnit u sebe.“

Carl Gustav Jung

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA.....	11
1.1 VÝVOJ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	15
1.1.1 Historie sexuální (pohlavní) výchovy v českých zemích.....	16
1.1.2 Historie sexuální (pohlavní) výchovy ve světě.....	20
2 ODPOVĚDNOST ZA SEXUÁLNÍ VÝCHOVU.....	23
2.1 ÚLOHA RODINY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ.....	23
2.2 ÚLOHA ŠKOLY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ.....	24
3 ASPEKTY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE S HANDICAPEM.....	28
3.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA U DĚTÍ A MLÁDEŽE S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	29
3.2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA U DĚTÍ A MLÁDEŽE SE SMYSLOVÝM HANDICAPEM.....	31
3.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA U DĚTÍ A MLÁDEŽE S TĚLESNÝM HANDICAPEM.....	34
4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO ETICKÉ DILEMA.....	37
4.1 POSTOJ MLADÉ GENERACE K PROBLEMATICE SEXUALITY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	40
4.2 POSTOJ STŘEDNÍ GENERACE A SENIORŮ K PROBLEMATICE SEXUALITY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	43
5 VÝZKUM ASPEKTŮ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	44
5.1 CÍL PRÁCE.....	44
5.2 METODY VÝZKUMU.....	44
5.3 POPIS RESPONDENTŮ.....	46
5.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	47
5.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO PEDAGOGY.....	48
5.6 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ PRO RODIČE.....	55
ZÁVĚR.....	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	72
SEZNAM TABULEK.....	73
SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma „Sociální aspekty sexuální výchovy dětí a mládeže“. Tato problematika je v současnosti poměrně často tématem odborných i laických diskuzí a proto si myslím, že bude velmi aktuální. I mne se osobně dotýká vzhledem k tomu, že mám desetiletou dceru, kterou zajímá, co se děje s jejím tělem nebo jak se vlastně vyvíjí vztahy mezi muži a ženami. I ona přichází domů s různými názory a informacemi buď ze školy, nebo od kamarádek. Studium různých tematických materiálů pro mě bylo velmi přínosné i proto, že jsem věděla, jak reagovat na její dotazy a jak jí vhodně sdělit některé informace.

Poznatky pro svou práci jsem měla možnost získávat v rodině i mezi známými s malými i dospívajícími dětmi. Často diskutujeme nad možnostmi, jak děti do problematiky, která souvisí s lidskou sexualitou, co nejvhodněji zasvětit. Porovnáváme, jakým způsobem probíhala sexuální výchova, když dospívala naše generace. Díky tomu jsem získala cenné informace a přehled, které jsem využila ve své diplomové práci. Pokud na stejné téma debatují se starší generací (z rodiny nebo z okolí), je jejich názor na tuto problematiku víceméně podobný. Shodují se na tom, že velký podíl na sexuální výchově by měla mít škola, tj. pedagogové. S tímto názorem se plně neztotožňuji a zohlednila jsem to i ve své práci.

Snažila jsem se, aby má diplomová práce přinášela ucelený popis základních pojmů, které se vztahují k tématu a přinášejí snazší pochopení celé problematiky. Byla bych ráda, kdyby zpracování tohoto tématu bylo ku prospěchu nejen laické, ale i odborné veřejnosti. Cílem práce bylo potvrdit (verifikovat) nebo vyvrátit (falzifikovat) domněnku, že sexuální výchova je stále, ještě v současné době vnímána jako tabuizovaná složka výchovného procesu. Snažila jsem se vyvrátit názor, že největší podíl na sexuální výchově by měla mít škola. Díky ní jsem také zjistila, zda mladí rodiče v mém okolí přistupují k sexuální výchově otevřeněji než jejich rodiče.

Celá práce je rozdělena do dvou, na sebe navazujících částí. Části teoretické a praktické. Teoretická část je zaměřena na popis důležitých pojmů a informací. Podklady jsem čerpala z odborné literatury, časopisů, odborných studií, sborníků, internetu, aj. Praktická část je oporou pro část teoretickou a napomáhá potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy. Obsahuje výsledky drobného sociologického výzkumu. Pro zjištění požadovaných informací jsem použila nestandardizovaný rozhovor s respondenty z řad

rodičů, pedagogů, dětí a dospívajících. Rodiče a pedagogové měli možnost vyjádřit své názory ještě pomocí strukturovaného dotazníku s uzavřenými a polouzavřenými otázkami. Získat stanovisko od pedagogů bylo velmi obtížné, protože většina z oslovených příbramských škol, odmítla na dané téma spolupracovat. Určitým způsobem tento postoj vystihuje citlivost celého tématu a potvrzuje jednu z mých hypotéz.

Sexualita byla, je a bude nedílnou součástí každého člověka. Je potřeba tedy o ní otevřeně hovořit a připravit na ni vhodným způsobem i naše děti. Byla bych ráda, kdyby moje poznatky přispěly ke zlepšení situace v oblasti komunikace o sexuální výchově mezi laickou a odbornou veřejností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Jak jsem již podotkla v úvodu, ráda bych vždy na začátku každé kapitoly objasnila některé pojmy, které s tématem souvisí.

Se sexuální výchovou úzce souvisí „**Sexualita**“. Definic, které charakterizují lidskou sexualitu, můžeme najít hned několik. Názory na to, co to vlastně sexualita nebo také pohlavnost je, nejsou jednotné.

„**Sexualita** odborně označuje širokou oblast biologických a psychologických jevů vztahujících se k pohlavnímu životu. *Sexuálnost (heterosexualita, homosexualita, aj.)*“¹

Sexualitu tudíž můžeme pochopit jako složku osobnosti člověka, součást sociálního soužití obou pohlaví, kde nejdůležitější roli hraje psychická stránka sexuálních projevů.

Jak je to s vývojem sexuality u dětí a mladistvých? Změny, které probíhají během psychického vývoje dítěte, probíhají i v pudové složce osobnosti. Dětské projevy a projevy mladistvého se od projevů dospělého člověka liší. Dítě se projevuje formou hry s vlastním tělem, zajímají ho tělesné odlišnosti, později napodobuje tělesné činnosti, atd.

S ohledem na otázku sexuality, lze rozčlenit vývoj dítěte na složku sexuální, erotickou a pohlavní. Sexualita je úzce spjata s hormonální funkcí (Kracík, 1992). Nejvíce hormony ovlivňují jedince v období puberty. Jde o období velmi bouřlivé. Erik Homburger Erikson (1902 - 1994), americký psycholog a psychiatr charakterizoval toto období jako období, ve kterém dochází ke konfliktu mezi identitou a sociální rolí. Důležitá je v této fázi vývoje především tolerance a blízkost rodiny.

Se sexualitou se v současné době můžeme setkat v různých podobách. Někdy jde o vkusné připomenutí její přirozenosti a někdy bohužel její prezentace nahrává těm, kteří si myslí, že by se o ní mělo mluvit co nejméně.

Co si lze představit pod pojmem „**Sexuální výchova**“? Pravdou je, že pod tímto označením si každý může představit něco jiného. „*Sexuální výchova je tedy široký projekt výchovy celé osobnosti dítěte pro jeho individuální, sociální a sociálně sexuální fungování v partnerství, manželství a rodičovství. Smyslem sexuální výchovy je příprava dětí a mládeže na partnerský, manželský a rodičovský život v nejširším slova smyslu, tedy i na život sexuální, včetně ochrany zdraví a výchovy dobrých mezilidských vztahů.*“²

¹ Kolektiv autorů. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998, 1. vydání, str. 688.

² JANIŠ, K., TÄUBNER, V. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, str. 3.

Dle V. Täubnera lze za sexuální výchovu pokládat také dlouhodobé, cílevědomé, formativní a plánovité působení vychovatele (rodiče, pedagog) na žáka (dítě, dospívající) (Täubner, 2003).

Pokud je sexuální výchova zařazena do školského systému, většinou bývá součástí jiného předmětu, např. rodinné výchovy, výchovy ke zdraví nebo okrajově biologie. Je důležité, aby děti a mladiství dostávali o všem, co souvisí se sexualitou, pravdivé a správné informace. Ještě i dnes získávají přehled místo od rodičů nebo pedagogů, od svých kamarádů, z časopisů nebo internetu. Jak jsem zmiňovala výše, ne vždy je její podání zcela vhodné, např. rychlé odkazy na internetu, její prezentace v některých časopisech, popř. v jiných médiích.

Co by měla sexuální výchova obsahovat:

- **Hygienické návyky** – od malička děti učíme, jak si správně mýt ruce nebo čistit si zuby. Součástí běžné hygieny je i hygiena intimní. Důvodem je nejen zdravé a čisté tělo, ale také prevence různých infekcí. Jako téměř ve všem, platí i v této oblasti – „všeho s mírou“. Přílišná a nevhodně prováděná intimní hygiena, především u dívek, může vést až k narušení přirozené mikroflóry a pH a způsobit tak různé ženské potíže, např. záněty, mykózy, atd.
- **Mezilidské vztahy** – hned po narození dítě navazuje vztah se svým nejbližším okolím a získává schopnost lidem důvěřovat a mít je rádo. Mezilidské vztahy tvoří jakýsi stavební kámen nejen sexuálního života člověka. Navázání intimního vztahu je otázkou svobodné vůle, stejně jako jeho prožívání nebo ukončení.
- **Lidská práva** – mohlo by se zdát, že toto téma mělo být spíše zařazeno do občanské nauky, ale myslím si, že své místo má i v sexuální výchově. Právo, které by se mělo dostat do podvědomí žáků a souvisí s danou problematikou, je např. právo na vlastní tělo, právo na vlastní úsudek, reprodukční právo, právo na svobodu, aj. Dítě by mělo mít přehled o svých právech a povinnostech. Dokáže pak lépe reagovat na projevy sexuálního obtěžování, zneužívání nebo týrání.
- **Plánované rodičovství a antikoncepce** – jde o jednu z možností, jak naplánovat samotné početí a počet potomků. Rozlišujeme dva druhy plánovaného rodičovství:
 1. Pozitivní – úsilí o otěhotnění, např. výpočtem plodných dnů u ženy, aj.
 2. Negativní – snaha o zabránění neplánovanému početí, např. antikoncepcíAntikoncepce (kontracepce) – lze do ní zařadit všechny prostředky, které zabraňují nechtěnému těhotenství. Antikoncepci dělíme:

1. Bariérová (kondom, pesar, femidom – prezervativ pro ženy)
 2. Chemická (pěna)
 3. Hormonální (pilulky)
 4. Přirozené metody (počítání neplodných dnů, metoda hlenová a slinová)
 5. Ostatní (přerušovaný styk, nitroděložní tělísko, sterilizace)
- **Umělé přerušování těhotenství** – můžeme ji také označit jako interrupci. Při zákroku hraje důležitou roli stáří plodu a zdravotní stav matky. Tato otázka je podobně jako sexuální výchova samotná důvodem náboženských, etických i zdravotních sporů. Blíže se jí budu věnovat v kapitole 4. Sexuální výchova jako etické dilema.
 - **Sexuální orientace** = „*označuje trvalou preferenci jedince ke stejnému, opačnému, či k oběma pohlavím. Na základě této orientace potom mluvíme o homosexuálních, heterosexuálních či bisexuálních preferencích. Sexuální orientace je poté označována jako jedna z charakteristik jednotlivce, podobně jako biologické pohlaví nebo věk. Za ideálních podmínek lze považovat určitou sexuální orientaci za schopnost navazovat plnohodnotný, partnerský vztah s partnerem preferovaného pohlaví.*“³

V minulosti byly snahy vytěsnit takto orientované skupiny na okraj společnosti a tzv. „je z jejich nemoci vyléčit“. Postoj vůči homosexuálně orientovaným jedincům se v posledních letech výrazně zlepšil, i tak se ale stále ještě můžeme setkat u některých lidí s negativními reakcemi. Je tedy na nás, jak seznámit se sexuální orientací naše děti a naučit je toleranci a pochopení.
 - **Sexuální choroby** – lze je také označit jako sexuálně přenosné infekce. Sexuální výchova by měla děti seznámit s hrozbou pohlavně přenosných nemocí, s jejich riziky, možnostmi přenosu a především s prevencí, tj. tzv. bezpečným sexem, vyvarování se braní drog. Typy sexuálních chorob: bakteriální, virové, parazitické nebo plísňové.
 - **Sexuální deviace** – „*Sexuální deviace je označení pro sexuální chování, které je na daném místě a v dané době chápáno jako porucha osobnosti, nebo porucha*

³ Pražský studentský summit. *Problematika sexuální výchovy v rámci preventivního vzdělávání* [online]. c2011 - [cit. 2012-20-12]. Dostupné z WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1321995248967UNESCO_PSVVRPV.pdf>

chování. Podle odborné klasifikace je sexuální deviace za poruchu považována pouze pokud svému nositeli způsobuje osobní či sociální problémy.“⁴

Z pohledu naší problematiky je potřeba se zmínit především o pedofilii⁵ (Caponi, Hajnová, Novák, 1994) nebo o exhibicionismu⁶ (Caponi, Hajnová, Novák, 1994). Dostatek informací o přítomnosti a charakteru sexuálních deviací pomůže potenciálním obětem ubránit se a otevřeně o případném zneužití hovořit.

Důležité je děti seznámit také s nebezpečím, které číhá na internetu a souvisí právě se sexuálními deviacemi. S šířením internetu a sociálních sítí toto riziko stoupá.

Za cíl sexuální výchovy můžeme považovat snahu pomoci jedinci prožít kvalitní a plnohodnotný partnerský život, manželství a rodičovství. Obsahem takového života je bezesporu rovnováha mezi bio-psycho-sociální složkou a složkou etickou.

Sexuální pedagogika = teoretické odvětví pedagogiky, jehož předmětem je sexuální výchova (Täubner, 2003).

Forma sexuální výchovy – osoba, která má zodpovědnost za sexuální výchovu by měla volit především formu etickou, vhodnou a přiměřenou věku dítěte či žáka. V dnešní době jsou na trhu dostupné knihy nebo videa, které se citlivě, humorně a kultivovaně věnují zmiňovanému tématu. Ve škole je pak možné sexuální výchovu šířit prostřednictvím přednášek, besed nebo ji nenásilně zakomponovat do určitých předmětů.

Metody sexuální výchovy – kromě standardních výchovně vzdělávacích metod se v sexuální výchově využívají ještě tzv. aktivizační metody (Janiš, Täubner, 1999):

- **metody dialogické** – základem této metody je interakce rodič/dítě nebo vyučující/žák či mezi dětmi. Podstatou jsou otázky a odpovědi. Cílem je, aby si dítě či žák osvojili vědomosti a zaujali k tématu určitý postoj.
- **metody problémové** – podstatou je rozhodovací proces. Žák má možnost volby mezi dvěma nebo více možnostmi.
- **metody inscenační (hra rolí)** – při této metodě dochází k hlubší analýze konfliktní situace. Samy děti vytvářejí modelové situace. Výhodou je aktivita zúčastněných, prohlubování komunikačních dovedností, týmová spolupráce.

⁴ WEISS, P. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál, 2002, str. 10-11.

⁵ Erotické zaměření na děti předpubertálního věku (bez základních znaků dospívání)

⁶ Potřeba odhalovat genitálie před cizími lidmi s absencí přímého kontaktu

- **uplatnění hry v sexuální výchově** – jde především o interakční hry. Přispívá k formování dovedností, návyků a chování dítěte.

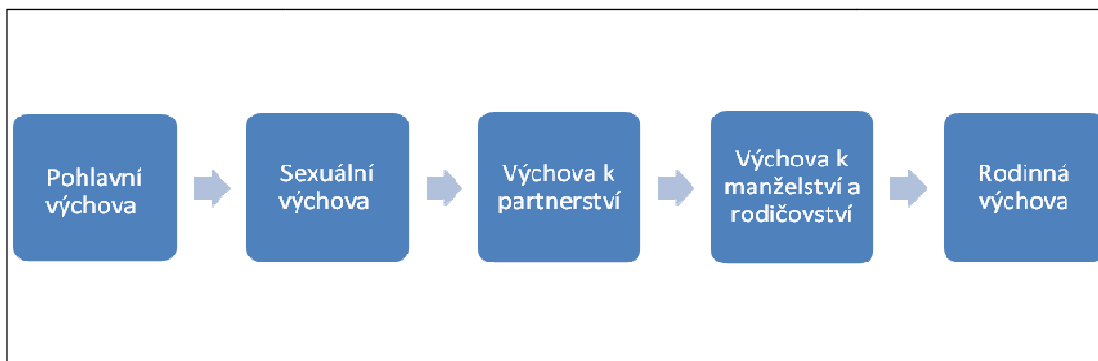
1.1 Vývoj sexuální výchovy

Abychom lépe pochopili vývoj sexuální výchovy, je třeba ohlédnout se hluboko do historie a zjistit, co vše současnému stavu předcházelo. Domnívám se, že sexuální (pohlavní) výchova je stejně stará jako lidstvo samo. Ne sice v takové podobě, jak je prezentována dnes, ale její základy určitým způsobem předávali rodiče svým dětem již v dávných dobách. Vývoj procházel několika etapami: od výchovy pohlavní, sexuální, výchově k partnerství, manželství, rodičovství až k výchově rodinné a výchově ke zdraví, viz. Obr. 1 Historický vývoj sexuální výchovy. Konkrétnější podobu dostává počátkem až 19. století. Více se vývoji sexuální výchovy budu věnovat v podkapitole 1.1.1 a 1.1.2.

Kam i dnes proniká s obtížemi – je školství. Stále se můžeme při vyslovení spojení „sexuální výchova“ setkat s určitými rozpaky a nejednotnými postoji. Sama jsem měla problém zajistit dostatečné množství respondentů z řad pedagogů. Problematika je aktuální po celém světě. Podíl na vývoji této oblasti ve škole má dozajista i církev, která měla a má na školství vysoký vliv i dnes a která vyjadřuje svůj nesouhlas s prezentací a některými metodami výuky. Obává se přílišné orientace na individuální potřeby jedince bez ohledu na druhé. Upřednostňuje spíše orientaci člověka na charitu.

Jak jsem zmiňovala výše, měla by být výuka sexuální výchovy komplexní a měla by napomoci utvořit z dítěte či dospívajícího člověka zralou osobnost a osobnost zodpovědnou za své chování a jednání, nejen to sexuální.

Ráda bych zmínila i sexuální výchovu u dětí s mentálním a tělesným postižením. Domnívám se, že výchova u této skupiny bude mít určitá specifika. Téma bude obsaženo v kapitole 3. Aspekty sexuální výchovy u dětí a mládeže s handicapem.

Obr. 1. Historický vývoj sexuální výchovy

1.1.1 Historie sexuální (pohlavní) výchovy v českých zemích

Období před 1. světovou válkou

V českých zemích si sexuální výchova dobývala svou pozici o něco pomaleji, než v okolních zemích. Otázce pohlavní výchovy se jako první věnoval Bernard Bolzano (1781-1848). Ve školství tuto problematiku můžeme poprvé najít v pedagogickém díle A. Pařízka (1748-1821), který v roce 1790 inicioval vydání překladu díla „*Praktická kniha ruční*“ autora Wilbauma. Dílo se zaměřuje na rady, jak realizovat pohlavní osvětu mládeže. Sexuální pedagogiku, která pramení ze specifičnosti ve výchově rozdílného pohlaví, zařadil mezi svoje pedagogické disciplíny také **G.A. Lindner**.

V roce 1824 vychází díky F. Nedělovi překlad knihy J. Jaise „*Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže i také a zvláště pro duchovní pastýře*“. Tato kniha se zabývá otázkou onanie a v mnohém se odvolává na dílo „*Emil*“ od J.J. Rousseaua. V roce 1854 byl vydán spis „*Zdravověda*“ českého lékaře a přírodovědce Filipa Stanislava Kodyma. Stěžejní pro tento spis je rozvíjení tělesné výchovy, což má vést k fyzickému vyčerpání mládeže a má fungovat jako prevence onanie.

Zájem o pohlavní výchovy ale začal ke konci století upadat. Puritánská doba se spíše zaměřila, co se sexuality týče, na zstrašování mládeže. Využívala k tomu především strach z nakažlivých pohlavních chorob, hlásala škodlivost onanie, atd. Do popředí se opět sexualita dostává až s přelomem století. Důvody jsou především sociální (nárůst počtu sexuálně přenosných chorob, prostitutek, rozmach nevěstinců, nechtěná těhotenství, rozpady rodin, aj.). Přestože existoval všeobecný konsensus, aby se pohlavní výchova odehrávala v rodině, zároveň stoupala snaha, aby se hlavní zodpovědnost převedla na školu. Jako nejvhodnější předmět, který by podával žákům ucelené informace např.

o rozmnožování, anatomii pohlavních orgánů, menstruaci a těhotenství, se jevil přírodopis. Mimo jiné se kladl důraz i na mravní chování jedince.

Ačkoli se tato snaha zpočátku potýkala s nepochopením nejen laické, ale i odborné veřejnosti, podařilo se ji nakonec do výuky prosadit.

*Např. F. Náprstek nabízí jedno z možných řešení: "Základní pohlavní rozdíly i funkce mohou být objasněny dětem v době nevinosti dětské, před 10. rokem věku, kdy z pozorování vývoje rostlin, z mechaniky přenášení pylu větrem a hmyzem, z oplozování ryb, motýlů, ptactva i zvířat stane se zřejmým, že rozmnožování života rostlinného i živočišného umožněno jest jedině tím, když dvojpólový element biologický setkává se k rozkvětu nového života."*⁷

V roce 1907 se v Praze konal kongres Volné myšlenky, jehož cílem mělo být prosazení větší sexuální osvěty mládeže ve školách. U nás se bohužel tento pokus neprosadil tak, jako v jiných zemích, kde sexuální výchova byla zařazena do škol jako povinný předmět. Dochází k tomu teprve po vzniku Československa roku 1919 a to na středních školách. Jako podpora vznikají různé organizace, spolky, aj.

Další problém vyvstává s masivním přesídlováním obyvatelstva do měst, ke kterému dochází s rozmachem průmyslové výroby. Začínají se objevovat záporné sociální jevy mimo jiné i sexuální, např. časté střídání sexuálních partnerů, prostituce, šíření sexuálně přenosných nemocí. Tyto jevy se velmi negativně podepisují především na mládeži, která je nejvíce ohrožena a to i díky tomu, že přestává stále častěji dodržovat doposud respektována společenská pravidla. V návaznosti na tento problém realizovala Spolková rada Pedagogického muzea Komenského prvotní rozbor celkové situace. Cílem bylo zlepšit tělesnou a morální výchovu školních dětí a mládeže.

Období po 1. světové válce

Po první světové válce se pohled na sexualitu mění. Válka výrazně přispěla k uvolnění morálky a k nárůstu počtu sociálně-negativních jevů, což se opět nejvíce podepisuje na mládeži a dospívajících. Celkový neutěšený stav volá po prevenci, kterou pohlavní výchova bezesporu je.

⁷ JANIŠ, K. *K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky* [online]. c2005 - [cit. 2013-12-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007012702>>

V prvorepublikovém období se na pohlavní výchově výrazně podílel vliv prezidenta **T.G. Masaryka**, jenž se snažil pohlížet na tuto problematiku z mravního hlediska. „Cílem pohlavního vývoje, podle Masaryka, je čisté manželství postavené na základech mravní čistoty“.⁸ Vzorem mu byla jeho manželka Charlota. Prosazoval rovnoprávnost mezi muži a ženami a to nejen v rovině sexuální.

Za zmínku bezesporu stojí jméno Z. Záhoř. Autor mnoha publikací, které se zabývaly pohlavní osvětou. Podle Záhoře se měla pohlavní výchova zaměřit nejen na děti a mládež, nýbrž také na učitele, rodiče a laickou i odbornou veřejnost.

Počátkem 20. století vychází čím dál více populárně naučných spisů a publikací zaměřených na pohlavní výchovu. Ve 20. a 30. letech se pohlavní osvěta stává uceleným systémem. Pohlavní výchova se zakládala na dodržování určitých podmínek. Cílem bylo oddálit pochopení vlastní sexuality a sebeuspokojování. Nicméně stále byla zaměřena především na obecnou hygienu těla i ducha a na dodržování eticko-sociálního řádu. Onanie byla něco nemyslitelného a byla považována za příčinu slabomyslnosti. Podle B. Rusche měla vést k epilepsii nebo dokonce ke smrti!

Teprve vývoj nových vědních oborů, sexuologie a sexuální psychologie, napomohl zboření mýtů o lidské sexualitě. Roku 1921 zřizuje v Praze **prof. Ferdinand Pečírka** Ústav pro studium sexuální patologie. Jeho následníkem se stal **prof. Josef Hynie**, který založil první českou sexuologickou školu.

V roce 1928 byla založena Světová liga pro sexuální reformu. Jejím členem se stalo i Československo. Výchova byla realizována zvláště u chlapců a zvláště u dívek. Trvale se ale ve výchově odráží vliv tehdejšího prezidenta T.G. Masaryka, jak bylo již zmiňováno výše. Ve 30. letech se pohlavní osvěta mění v osvětu sexuální. Vzhledem ke komplikacím tehdejší sociální situace se zájem o tuto problematiku ustupuje do pozadí.

Období 60. – 90. let

Zájem o sexuální výchovu znovu ožívá až s příchodem 60. let a tzv. sexuální revolucí, která se opět velmi citelně dotýká především dospívající mládeže. Naše republika byla první, kdo začlenil sexuální výchovu do občanské nauky. Koncem 60. let vycházely první

⁸ JANIŠ, K. *K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky* [online]. c2005 - [cit. 2013-01-12]. Dostupné z: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007012702>>

odborné publikace. Jejich autoři většinou pocházeli z řad zaměstnanců Sexuologického ústavu. Sexuální výchova měla být podle nich zaměřena nejen na biologickou a technickou osvětu o sexualitě, ale měla zahrnovat morální a emocionální stránku partnerského vztahu. Tyto názory začaly pronikat do časopisů, rozhlasu a do škol.

V 70. a 80. létech pomáhal šířit osvětu známý psychiatr **MUDr. Miroslav Plzák, CSc.**, který ji obohatil o notnou dávku humoru. Přesto se stále ještě sexuální výchova vyučovala u mladších žáků formou lékařské besedy zvlášť u děvčat a zvlášť u chlapců. Otázka sexuality byla hlouběji probírána až v posledním ročníku základní školy.

Otevřenost v jistém slova smyslu s sebou přinesl rok 1989. Vzhledem k určité uvolněnosti, opět vzrostlo riziko přenosu pohlavních chorob. Do popředí se dostává nejen sex, ale i drogy a další sociálně-patologické jevy. Otázka sexuální výchovy je stále aktuálnější.

Současnost

Kdy, kde a jak se bude sexuální výchova dětem a mládeži předávat a jaké bude její pojetí, se řeší i v současnosti a ani dnes není pohled na tuto problematiku ucelený. Jednotný názor není ani na to, z pohledu koho se bude na sexuální výchovu pohlížet. Zda z pohledu lékařského, pedagogického nebo psychologického. V roce 2010 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy metodiku k výuce sexuální výchovy na základních školách. Proti této příručce ostře vystoupila církev a někteří rodiče. Podle nich je forma, kterou MŠMT doporučuje sexuální výchovu vyučovat, nevhodná. Najít společný konsensus nebude zřejmě jednoduché.

Pokud jsem v popisu Historie vývoje sexuální výchovy jmenovala některé významné osobnosti snažící se podat lidský pohled na sexualitu a její důležitost pro zdravý vývoj jedince, pak musím zmínit i několik současných průkopníků jako např. **MUDr. Radim Uzel, CSc.**, uznávaný český gynekolog a sexuolog. Je ředitelem Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV) nebo **Doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc.**, který působí jako přednosta Sexuologického ústavu 1. lékařské fakulty UK a VFN Praha 2 a spolupodílel se na založení české Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Další osobností spojenou se sexuální problematikou je **prof. PhDr. Petr Zvěřina, Ph.D.** často působí jako konzultant v oblasti sexuálních dysfunkcí, deviací a transsexuality.

Tomu, kdo se zabývá problematikou sexuální výchovy, určitě není neznámé jméno **PaDr. Lenka Kubrichtová**. Sama se této oblasti věnuje od roku 1991. Spolupodílela se na přípravě Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách. Její jméno se objevuje i na učebnicích pro 2. stupeň ZŠ (Brandejsková, 2012).

1.1.2 Historie sexuální (pohlavní) výchovy ve světě

Jak jsem již zmiňovala v podkapitole 1.1.1, byla otázka vývoje pohlavní výchovy ve světě řešena o něco dříve než u nás. První náznaky můžeme najít u filantropistů.⁹ V mnohém se odkazovali na dílo „*Emil*“ od J.J. Rousseau (1712-1778). V rámci pohlavní výchovy byly doporučovány na tehdejší dobu převratné postupy, např. pitva březích zvířat, pozorování páření v přírodě nebo přítomnost dětí u porodu, aj. Metody byly uplatňovány ve výchovných zařízeních ve Švýcarsku nebo v Německu, kde sexualita byla něčím naprosto přirozeným. Svým způsobem se jednalo o užití idey významných pedagogů, např. Rousseau, Owena, Pestalozziho aj. v reálu. Velký vliv na změnu pohledu na lidskou sexualitu mělo vydání knihy Kraft – Ebinga: *Psychopathia sexualis* (Sexuální psychopatie). Současně vycházejí publikace zaměřené např. na historii erotiky, na sexuální zvyky pro Evropu exotických národů a další.

V roce 1913 je v Berlíně založena Mezinárodní společnost pro sexuální výzkum (Internationale Gesellschaft für Sexual-forschung). Tamtéž se roku 1921 uskutečnil mezinárodní sjezd zabývající se sexuální problematikou. Sexuální problémy se začalo řešit i v USA, kde vzniklo Sdružení pro pohlavní hygienu (The American Federation for Sex Hygiene).

Čím dál častěji bylo možné se setkat s označením sexuální pedagogika. Švýcarský psychiatr August Forel označil sexuální pedagogiku jako nezbytnou součást vývoje jedince a zdůraznil, že by se na ni měli spolupodílet škola i rodiče.

Konec první světové války měl zásluhu na tom, že poučení o pohlavním životě člověka bylo povinně začleněno do výuky na obecných školách např. v Polsku, Jugoslávii, Vídni nebo v USA.

I ve světě byl největším problémem přenos pohlavních chorob, které velice často postihovaly právě mládež. Na tomto základě se konaly v Německu a Rakousku na vysokých školách přednášky, zaměřené právě na tuto problematiku.

Ve stejném roce jako byla založena Světová liga pro sexuální reformu, tj. roku 1928 bylo na kongresu v Kodani vyhlášeno deset zásad hnutí, z nich byla pro pohlavní výchovu stěžejní zásada: „Cílevědomá a plánovitá sexuální výchova a osvěta“.

⁹ Filantropie = lidumilnost, dobročinnost, pomoc sociálně slabým

Významný ukrajinský a sovětský spisovatel a pedagog A.S. Makarenko (1888-1939) vnímal pohlavní výchovu jako jednu z nesložitějších pedagogických otázek. Podle něj by měla vést k vytvoření spokojeného manželství se snahou založit fungující rodinu. Stejně jako tomu bylo u nás, snaží se i Makarenko obohatit pohlavní výchovu o výchovu mravní.

Jak je to se sexuální výchovou ve světě dnes? Podívejme se na některé země a jejich přístup k této problematice (ČTK, 2010):

Polsko – jde o zemi, kde je situace poměrně složitá. Polsko je silně katolická země. Nejčastěji se na sexuální výchově podílejí kněží nebo řádové sestry. O tom, zda dítě bude tuto výchovu absolvovat, rozhodují rodiče.

Slovensko – ani na Slovensku zatím neexistuje sexuální výchova jako samotný předmět. Její základy získávají žáci v biologii, etice a náboženství. Nevládní organizace se snažila uplatnit metodiku sexuální výchovy ve školách. Neprošla bohužel přes odpor katolické církve. Akceptován nebyl ani podobný koncept, který navrhovalo ministerstvo zdravotnictví.

Rakousko – o moc jednodušší situace není ani na jih od nás. V Rakousku byly dokonce zakázány přednášky o sexualitě, protože je pořádala Human Life International, která ostře vystupovala proti homosexualitě nebo třeba používání kondomů.

Německo – v Německu je povinná sexuální výchova již na základní škole. Je součástí předmětu prvouka, následně je probírána v biologii. V roce 2009 rozhodl ústavní soud, že ani náboženství nemůže být překážkou ve výuce sexuální výchovy.

Francie – ani tady nejsou sice názory zcela veřejnosti a církve jednotné, přesto probíhá sexuální výchova již od 70. let a to u dětí ve věku mezi 11 a 12 rokem.

Velká Británie – v Británii není sexuální výchova (sex, antikoncepce) povinná. O tom, zda bude či nebude ve škole vyučována, rozhodují ředitelé. Povinná je výuka o dospívání, menstruaci, pohlavních orgánech a vývoji plodu.

Švédsko – již od roku 1942 měli švédové ucelenou koncepci sexuální výchovy a roku 1972 ji označují jako Výchovu k sexuálním a lidským vztahům. Děti mají detailní přehled o všem, co se sexuální výchovou souvisí. Přestože se i zde protestovalo, uchovala si svou současnou podobu.

Belgie – „V Belgii je problematika sexuální výchovy začleněna přímo do hodin biologie, alespoň ve frankofonní části země.“¹⁰

V některých zemích je ještě i dnes přístup k lidské sexualitě výrazně ovlivněn náboženstvím nebo tradicemi, které v některých oblastech úzkostně dodržují, např. mužská a ženská obřízka.

¹⁰ ČTK. *Sexuální výchova na školách. Jak je to ve světě?* [online]. c2006 –[cit. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/sexualni-vychova-na-skolach-jak-je-to-ve-svete_181066.html>

2 ODPOVĚDNOST ZA SEXUÁLNÍ VÝCHOVU

Často se vedou debaty nad tím, jakou formou se bude sexuální výchova vyučovat a od kdy by bylo nejvhodnější vštěpovat dětem její základy. Stejně tak se diskutuje o tom, kdo za ni ponese zodpovědnost. Zda rodiče nebo škola. Tato otázka se řeší prakticky stejně dlouho, jako sexuální výchova sama. Myslím si, že ideální by v tomto případě, podobně jako je tomu v procesu samotné výchovy, byla spolupráce obou.

O jakém druhu odpovědnosti bychom měli hovořit? Právní nebo morální? Domnívám se, že nelze jednoznačně určit, která odpovědnost je v tomto případě prioritní. Jde především o to, jakým způsobem bude dětem a dospívajícím sexuální výchova prezentována a jaké metody budou využívány. V případě nevhodné prezentace by mohlo jít například o porušení § 217 trestního zákona – ohrožení výchovy mládeže (Trestní zákoník, 2010). Dříve – ohrožení mravní výchovy. Při chybných postupech k tomu může dojít jak v rodině, tak i ve škole.

V podkapitolách 2.1 a 2.2 se budu věnovat roli rodiny a školy v sexuální výchově u zdravých dětí a mládeže.

2.1 Úloha rodiny v sexuální výchově

Jak již bylo několikrát zmiňováno, neměli bychom na sexuální výchovu pohlížet čistě jako na záležitost rodinnou nebo naopak na záležitost, která spadá výhradně do kompetence školy.

Základní informace by mělo dítě dostat v prostředí jemu nejpřirozenějším, tj. v rodině. Nejen v té nejužší. Většinou je to právě rodina, která je u dítěte, když se začne ptát, jak přišlo na svět nebo proč holčička vypadá jinak než chlapeček. V tento okamžik velmi záleží na tom, jaký postoj zaujímá matka nebo otec k tomuto tématu. Velkou roli hraje i jejich osobní zkušenost. Určitě po rodičích nikdo nemůže chtít, aby měli hluboké znalosti z biologie nebo anatomie. Jde především o to, citlivě dítěti vysvětlit (přiměřeně jeho věku), jak fungují mezilidské vztahy, partnerské vztahy, co je to láska apod. Otázkou je, jaký je ten správný věk, kdy pravdivě dítěti objasnit okolnosti početí a vtahu mezi mužem a ženou. Většina těch, se kterými jsem na toto téma vedla diskuzi, se shodla, že se o tom se svými dětmi bavili již v předškolním věku. Důvodem bylo především očekávání druhého potomka a zvědavé pohledy a otázky toho prvního.

Profesor Zdeněk Matějček (2005) označil sexuální výchovu v rodině jako přirozený systém, který se odvíjí ve třech primárních rovinách, tj. rovina vztahů, rovina vzorů a rovina poučení.

Rovina vztahů – tvoří základ pro utváření budoucích mezilidských vztahů. Dítě se učí důvěře k druhým lidem. Získává k nim kladný vztah. Dalo by se říci, že se učí mít druhé lidi rádo.

Rovina vzorů – již samotný proces socializace probíhá na základě nápodoby. Dítě si všímá chování primárně rodičů. Začíná rozlišovat mužský (otec) a ženský (matka) vzor. Pozoruje jejich vzájemné chování, projevy i ve smyslu něžností a náklonnosti. Dítě velmi intenzivně vnímá milující prostředí. Vzorem můžeme být našemu dítěti i předáváním kladných morálních hodnot. Měli bychom ho učit rozlišovat dobro a zlo.

Rovina poučení – pokud jsou předchozí dvě roviny v pořádku a funkční, spadá rovina poučení do kompetence školy. Ta zajišťuje přísun doplňujících informací, prohlubuje vědomosti a znalosti.

Velkou roli hraje určitě atmosféra v rodině a způsob komunikace mezi jednotlivými členy. Chyba v komunikaci může být příčinou výskytu patologických jevů a to ve smyslu sexuálních projevů a chování dítěte nebo dospívajícího. Celkově uspěchaná doba negativně ovlivňuje moderní rodinu a vede k problémům uvnitř rodiny i ve vztahu k okolí.

2.2 Úloha školy v sexuální výchově

Funkční rodina má na sexuální výchově znatelný podíl. Škola by měla být jakýmsi doplňujícím článkem, který bude dosavadní vědomosti dítěte vhodným způsobem prohlubovat (Labusová, 2008). Pokud ale rodina plní svou roli pouze z části nebo vůbec ne, přebírá škola za zdravý vývoj a výchovu dítěte a dospívajícího zodpovědnost. A to i ve smyslu výchovy sexuální.

Nejčastější případy, kdy škola přebírá zodpovědnost:

- rodiče nemají dostačující metodické zkušenosti nebo odpovídající vědomosti v dané problematice
- rodiče nechtějí o daném tématu hovořit (psychická nebo morální bariéra)
- nedostatek času (pracovní vytíženost, omezený kontakt s dítětem, aj.)

Než aby dítě získávalo neúplné nebo zkreslené informace pouze od kamarádů, z časopisů nebo internetu, je lepší když mu je poskytne erudovaný pedagog, ať už v samostatném

předmětu nebo jako součást jiného vhodného, např. rodinná výchova nebo třeba biologie. Rodiče by měli být informováni, jaké informace bude škola dítěti prezentovat a jakou formou. Je pak na svobodné vůli rodiče, zda bude souhlasit nebo ne. V úvahu ale musíme brát i Úmluvu o právech dítěte, kde stojí, že každé dítě má právo na informace. Tedy i ty, které úzce souvisí s lidskou sexualitou. Výchova by měla být obohacena o poučení o pohlavně přenosných chorobách, nebezpečí sexuálního zneužití, aj. V současné době je problematika ve školách výrazněji zakomponována ve dvou předmětech. Na prvním I. stupni v předmětu Člověk a jeho zdraví, a na II. stupni se tomuto tématu věnuje předmět Člověk a zdraví. Tematicky tyto předměty souvisí se vzdělávacími oblastmi Člověk a společnost, Člověk a příroda, s Osobnostní a sociální výchovou, popř. s Mediální výchovou (MŠMT, 2010).

Ideální by bylo, kdyby učitel, který se bude věnovat sexuální problematice, měl základy psychologie, především v oblasti mezilidských vztahů (Pšenička, 1994). Pedagog by měl před a během sexuální výchovy akceptovat podmínky sexuální výchovy a přizpůsobit jim svůj výchovně vzdělávací plán. O jakých podmínkách hovoříme? Obecně je lze rozdělit na endogenní (vnitřní) a exogenní (vnitřní). Konkrétněji mezi ně patří, např. stáří dětí, stupeň vědomostí, úroveň zájmu a motivace k předmětu, vybavení učebny, názory rodičů a veřejnosti, aj.

Principy sexuální výchovy

*„Principy v sexuální výchově jsou výsledkem současné úrovně vědeckého poznání v pedagogice a psychologii a vyjadřují zobecněnou společenskou a historickou zkušenost výchovných systémů sexuální výchovy u nás a v zahraničí. Aplikace principů zvyšuje efektivitu výchovy.“*¹¹ Tradičními principy jsou, princip didaktický (názornost, postupnost, přiměřenost, atd.) a princip mravní výchovy (úcta k žákovi, princip rovnosti, atd.)

Základní principy sexuální výchovy (Janiš, Täubner, 1999):

- **Princip spolupráce rodičů a školy** – rodiče mají právo být informováni o skutečnosti, že se ve škole sexuální výchova vyučuje, jaká je její forma, obsah a cíl. Nutností je respekt názorů.

¹¹ TÄUBNER, Vladimír. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky* [online]. c2005 - [cit. 2012-12-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>>

- **Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte** – nepřímá sexuální výchova probíhá prakticky během celého výchovně vzdělávacího procesu. Každý učitel by měl mít znalosti v sexuální problematice. Pedagog se chová podvědomě sexuálně i v jiných situacích než jen při přednáškách na téma sexuální výchova, např. projevuje respekt k mateřství, respektuje mezilidské vztahy, aj.
- **Princip vědeckosti** – veškeré informace, které jsou žákům podávány, musí být vědecky podloženy. Důležitá je pravdivost a objektivnost informací. V úvahu se bere zralost žáka a jeho míra poznání. Vědecky ověřené jsou nejen informace, ale také postupy a didaktické pomůcky.
- **Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce budoucnosti v sexuální výchově** – tento princip znamená, že žák získává od svého učitele znalosti, názory a dovednosti, které jsou pro něj důležité z hlediska současného i budoucího života. Čím dříve dostane správné a pravdivé informace od kompetentní osoby, tím spíše dokáže rozpoznat zavádějící informace z nedůvěryhodných zdrojů.
- **Princip společné výchovy chlapců a děvčat (koedukace)** – chlapci a děvčata se díky tomuto principu učí vzájemnému respektu, úctě a asertivitě. Pedagog se snaží vštípit žákům principy morálního chování a zároveň celou problematiku zlidšťuje a detabuizuje. Pouze některá témata je lepší probírat odděleně, např. onanii, aby se děti lépe zbavily studu a dokázaly se otevřeně ptát na to, co je zajímavé.
- **Princip etičnosti** – součástí sexuální výchovy je i výuka k chování, které je v souladu s mravními zásadami společnosti. Jeho cílem by mělo být naučit děti v budoucnu plnohodnotně prožívat přátelství, lásku, manželství a rodičovství. Důraz je kladen na odpovědnost nejen sám za sebe, ale i za druhé (partnera, dítě).
- **Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem** – základem toho principu je kooperace a komunikace mezi žákem a učitelem. Pedagog by měl dát žákovi prostor pro jeho otázky, názory. Žák by se měl aktivně podílet na obsahu sexuální výchovy.
- **Princip komplexnosti a harmonie** – jednotlivé složky sexuální výchovy na sebe musí navazovat a vyučují se v souladu s věkem a rozumovými schopnostmi žáka. Pedagog by měl odhadnout, jaké informace jsou v danou chvíli vhodné.
- **Princip osobnosti sexuálního pedagoga** – v případě, že je sexuální výchova na škole jako samostatný předmět, měl by ji vyučovat sexuální pedagog. Jeho devízou

jsou znalosti z oblasti pedagogiky, psychologie, biologie, etiky, aj. Na škole funguje jako poradce a konzultant. Pokud je sexuální výchova součástí jiných předmětů, měl by na její průběh dohlížet pověřený pedagog.

- **Princip přiměřenosti** – při dodržování tohoto principu se největší důraz klade na zralost žáka. Na zralost bio-psycho-sociální. „*Princip přiměřenosti je realizován především v těchto rovinách práce učitele:*

a) Přiměřenost v rovině metod a prostředků, které učitel volí v sexuální výchově

b) Přiměřenost v rovině obsahu a cílů sexuální výchovy“¹²

Tento princip lze považovat za jeden z nejnáročnějších v oblasti sexuální výchovy.

V roce 1995 byla Mezinárodní federací plánovaného rodičovství (IPPF) schválena **Charta sexuálních a reprodukčních práv**. Tato Charta je stěžejní pro obsahovou náplň sexuální výchovy na školách (Kubrichtová, 2005).

¹² TÄUBNER, Vladimír. *Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky* [online]. c2005 - [cit. 2012-12-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/sexualni-pedagogika>>

3 ASPEKTY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY U DĚTÍ A MLÁDEŽE S HANDICAPEM

Co si představit pod pojmem **handicap**? „*Handicap* (nebo též *hendikep*) je pojem používaný ve více významech, obvykle ve významu nevýhody:

- znevýhodnění, nevýhoda, nerovnost
- subjektivní pocit oslabené pozice jedince vůči sociálnímu okolí způsobený objektivními příčinami (např. u tělesně postižených lidí)¹³

Před zpracováním tohoto tématu jsem se domnívala, že sexualita a sexuální život handicapovaných lidí je v mnohém výrazně odlišný od zdravých jedinců, je-li vůbec nějaký. S touto oblastí je ve společnosti spojeno stále mnoho mýtů a předsudků. Je to způsobeno do jisté míry také tím, že i na sexualitu zdravého člověka doposud pohlížíme s určitým odstupem a despektem. Co je příčinou? Rozhodně nedostatek informací. Spousta zdravých lidí si jen těžko dokáže představit postiženého jedince v sexuální situaci. Ve skutečnosti je potřeba lásky a blízkosti druhého člověka pro postižené silnější než u ostatních. Vždyť „milovat a být milován“ patří mezi primární potřeby člověka.

Stejně jako je tomu u zdravých dětí i u dětí s postižením hraje důležitou roli výchova v rodině a školní výchova, včetně té sexuální. Většina rodičů má tendenci své postižené dítě úzkostně chránit, být mu stále na blízku. Představa intimního života jejich dítěte pro ně bývá často složitá a sami se snaží projevy sexuality skrývat. Je třeba si uvědomit, že vývoj dítěte byt' postiženého, nejde zastavit. Dítě má právo poznat, že sexualita je součástí jeho života a že se postupně projeví i na jeho osobnosti. Lze tak alespoň částečně předejít pozdějším pocitům bezradnosti a méněcennosti v intimní oblasti.

Pokud se dítě již postižené narodí, dalo by se říci, že rodiče mají dostatek času se na sexuální výchovu připravit a mohou reagovat přiměřeně aktuálnímu vývoji dítěte. Problém může nastat v případě, kdy k postižení dojde v období puberty, tedy v období plného rozvoje sexuality. Tato situace vyžaduje od rodičů, nejbližšího okolí a školy, notnou dávku taktu a pochopení. Pozitivum je fakt, že tito jedinci již mají vytvořený specifický sexuální model, ke kterému se mohou po rehabilitaci navrátit s ohledem na stupeň handicapu, na lékařské vyjádření a samozřejmě na pomoci a podpoře rodiny a nejbližších.

¹³ Kolektiv autorů. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998, 1. vydání, str. 280.

Na kvalitě partnerského a sexuálního života se přímo nebo nepřímo podílí především povaha postižení. Určité handicapy mohou mít u dospívajícího negativní vliv na navazování intimního kontaktu a mohou být příčinou dlouhodobé frustrace. „*Jde především o tyto druhy obtíží:*

- *obtíže plynoucí z postižení tělesného vzhledu*
- *obtíže v komunikaci*
- *obtíže v pohyblivosti*
- *obtíže v dálkové orientaci na partnera*
- *obtíže plynoucí z obav z tělesného (zdravotního) selhání při pohlavním styku*¹⁴

Jakékoliv postižení výrazně omezuje člověka v komunikaci a styku s okolím. Je tedy úkolem a morální povinností zdravých lidí jim existenci mezi námi usnadnit a podat jim pomocnou ruku.

3.1 Sexuální výchova u dětí a mládeže s mentálním postižením

Otázka sexuální osvěty u lidí s mentálním postižením není v ČR ještě zcela dořešena. Dlouhou dobu byla tato problematika opomíjena. Jakoby sexualita u mentálně postižených lidí ani neexistovala. Jako by byli asexuální.

U mentální retardace je stěžejní její stupeň. Stupně mentálního postižení od nejlehčího po nejtěžší (Švarcová, 2011):

- Lehká mentální retardace (IQ 50-69)
- Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49)
- Těžká mentální retardace (IQ 21-34)
- Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20)

Z hlediska sexuální výchovy je nutné zvážit také míru vychovatelnosti a vzdělavatelnosti. Záleží na faktu, zda je dítě vychováno v rodině nebo vyrůstá v ústavu sociální péče. Ať tak či tak, je prioritou individuální a citlivý přístup. Dítě by mělo být vedeno k co největší samostatnosti jak v péči o sebe, tak v oblasti rozhodování. Potřebu citu a navazování kontaktů i těch partnerských mají stejně jako ostatní.

¹⁴ KRACÍK, J. *Sexuální výchova postižené mládeže*. Praha: Univerzita Karlova, 1992, str. 16.

Lidé s mentálním handicapem mají stejná základní lidská práva jako lidé zdraví. Dne 20. prosince 1971 byla OSN schválena Deklarace práv duševně postižených. Mimo jiné byla přijata práva i z oblasti sexuality, tj. „Právo na prožití vlastní sexuality, Právo na řádnou zdravotní péči, právo na sexuální osvětu a rozvoj vlastní sexuality, Právo na ochranu proti sexuálnímu zneužívání“.¹⁵ Duševně postižené děti a mládež jsou snadným objektem sexuálního zneužívání. Je tedy na místě, aby se i k nim vhodným způsobem dostaly informace, které jim pomohou bránit se takovému jednání a usnadní jim o něm případně hovořit.

Rodiče jsou v sexuální výchově svého mentálně postiženého dítěte většinou odkázáni na individuální získávání informací z dostupných zdrojů. Záleží pouze na nich, zda se o své poznatky podělí s ostatními rodiči nebo naopak sami jejich rady vyhledají. Odborné rady jim pak může poskytnout psycholog, sexuolog nebo psychiatr. Velmi pěknou a vkusnou pomůckou jim může být krátký animovaný film od režisérky a výtvarnice Barbory Dlouhé „**O sexu**“, který je pro všechny dostupný na internetu.¹⁶

Nedávno probíhalo v našem zařízení školení, které se přímo mého tématu diplomové práce netýkalo, nicméně školitelka působí jako lektorka i u mentálně postižené mládeže a dokázala poutavě vyprávět příběhy těchto mladých lidí, kde bylo patrné, jak je důležitá sexuální osvěta i u takto postižených dospívajících. Lektorka nám vyprávěla příběh osmnáctileté dívky. Osobní rozhovor s Mgr. Evou Burdovou, Příbram, 27.2.2013. „*V zařízení, které navštěvuji, máme dívku, říkáme jí Jana. Jana trpí od narození autismem. Je u ní poměrně silně vyvinut sexuální pud, a jakmile vidí muže pomalu, se na něj vrhá. Janiny rodiče se s dívkou na toto téma vůbec nebaví. Nicméně se snaží Janu naučit určité samostatnosti a nechávají jí doma samotnou. Minulý rok v létě Jana odešla z domova a odjela autobusem do nedalekého města, kde se seznámila s partou mladých chlapců a vzala je s sebou domů. Jaké to bylo překvapení pro její rodiče, když je všechny doma našli. Matka vzala Janu druhý den na gynekologii, aby jí předepsaly pilulku proti početí. Když jsem se s Janou asi za týden viděla, byla smutná, že se s ní matka nebaví a že jí nechce říct proč. Snažila jsem se jí povysvětlit, ale mi jasné, že by to Jana mnohem raději slyšela přímo od své matky*“

¹⁵ VYKYDALOVÁ, Hana. *Sexuální identita* [online]. c2012 - [cit. 2012-30-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1184>>

¹⁶ DLOUHÁ, B. *O sexu* [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=zSX40MBfSBM>>

Pokud hovoříme o sexualitě a sexuální výchově mentálně postižených dětí a mládeže, kteří čerpají služby sociálních zařízení, je nutno zmínit tzv. **protokol/y sexuality**. „*Protokol sexuality obsahuje filozofii a přístupy k sexualitě osob s mentálním postižením detailně zpracované se zabudovanými právy a odpovědnostmi klientů-uživatelů služeb, stejně jako poskytovatelů služeb - pracovníků v přímé péči.*“¹⁷ Příklad protokolu sexuality viz. Příloha P III. Základními dokumenty pro protokoly sexuality jsou:

- **Zákon o sociálních službách** (Sbírka zákonů č. 108/2006)
- **Standardy kvality sociálních služeb**
- **Deklarace práv mentálně postižených** (Valné shromáždění OSN, 20. prosince 1971)
- **Deklarace sexuálních práv**
- **Všeobecná deklarace lidských práv**
- **Evropská sociální charta**
- **Deklarace práv zdravotně postižených osob**
- **Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením**

Ať už se jedná o handicap mentální, smyslový nebo tělesný, je ve výchově důležitá kooperace rodiny a školy.

3.2 Sexuální výchova u dětí a mládeže se smyslovým handicapem

Zrakové postižení – za zrakově postiženého jedince je považována taková osoba, která má problémy se zrakovým vnímáním při každodenních činnostech a to i po nápravě zrakové vady nebo nemoci. Zrakové postižení může být vrozené nebo získané. Klasifikace zrakového postižení dle WHO (SONS ČR, 2013):

1. Střední slabozrakost
2. Silná slabozrakost

¹⁷ŠTĚRBOVÁ, Dana. *Sexuální výchova a osvěta osob s mentálním postižením - aktuální stav, potřeba, požadavky* [online]. c2005 - [cit. 2012-05-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007021201>>

3. Těžce slabý zrak
4. Praktická slepota
5. Úplná slabota

Výchovně vzdělávací proces u zrakově postižených je náročný. To se týká i sexuální výchovy. Edukací se zabývá speciální pedagogická disciplína **etopedie**. Je nutné využívat speciální pomůcky (viz. níže) a výchovné postupy přizpůsobit individuálním odlišnostem, souvisejících se stupněm postižení zraku. Pro zlepšení orientace v prostředí a komunikace s okolím je potřeba stimulovat zdravé smysly, např. sluch, hmat.

I dětem se zrakovým postižením se musí dostat dostatek kvalitních informací, které jim pomohou orientovat se ve vlastní sexualitě a pomohou jim při navazování plnohodnotných partnerských vztahů. Důležitý je také fakt, že podobně jako mentálně postižené děti a mládež, tak i zrakově postižení se mohou stát častěji objektem sexuálního zneužívání.

Speciální pomůcky, které lze využít při sexuální výchově:

- **Trojrozměrné modely** (lidské tělo, pohlavní orgány, těhotenství) - textilní panenky, panenka chlapec viz. Obr. 2, mimino, „těhotné“, anatomicky korektní panenky, panenky různých velikostí.
- **Obrázky** (pexeso, domino, puzzle) – jejich základní podmínkou je jednoduchost, správná velikost, hmatový kontrast a oproštěnost od zbytečných detailů.
- **Textové pomůcky** (brožury, knížky, encyklopedie, slovníky) – výhodou je možnost předčítání malým dětem. Větší děti si pak díky Braillovu písmu mohou sami nastudovat potřebné informace.
- **Pomůcky zvukové a audiovizuální** (PC programy o lidském těle, videokazety, zvukové nahrávky)
- **Optické pomůcky** (zvětšovací TV lupa, klasická lupa, turmon)
- **Neoptické pomůcky** (Pichtův psací stroj, Pražskou tabulka, digitální záznamník, Optacon – umožňuje číst všechny druhy písma i grafy, Fuser - převádí plošný obrázek na reliéf)

Obr. 1. Panenka chlapec

Sluchové postižení (porucha) – „*Sluchové poruchy mohou být výsledkem organické a fyziologické malfunkce v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center, nebo z funkcionálně-percepčních poruch*“.¹⁸ Stejně jako u zrakového postižení může jít o handicap vrozený nebo získaný. Stupně nedoslýchavosti a ztráta sluchu v procentech:

1. Nízká (10 – 40%)
2. Střední (40 – 60%)
3. Vysoká (60 – 80%)
4. Hluchota (80 – 95%)
 - úplná
 - praktická
5. Ohluchlost

Výchově a vzdělávání neslyšících se věnuje pedagogická věda **surdopedie**. Jak jsem již zmiňovala u zrakového postižení, je i v tomto případě potřeba stimulovat funkční smysly. Pro sdělování informací lze využít přirozené prostředky jako např. pohyb, mimiku, znaky, aj. Při výuce doplňujeme běžné postupy specifickými – vizualizací a znakovou řečí. Standardní metody komunikace s neslyšícími, které lze využít při sdělování informací při sexuální výchově:

¹⁸ ČÁKIOVÁ, L. *Klasifikace sluchového postižení* [online]. c2006 – [cit. 2013-12-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.nicm.cz/klasifikace-sluchoveho-postizeni>>

- Totální komunikace (prstová abeceda, čtení, psaní, mimika, gesta, znakový jazyk, atd.)
- Orální metoda (mluvená řeč)
- Bilingvální metoda
- Odezírání (vizuální vnímání řeči)
- Znakové jazyky (vlastní znakový jazyk neslyšících a národní znakové jazyky)
- Prstové abecedy

Znovu je nutné připomenout citlivý, empatický přístup jak ze strany rodiny, tak i školy. Pedagog, který se věnuje sexuální výchově žáků se sluchovým postižením, by měl mít nejen zkušenosti a znalosti v samotné problematice sexuality, ale také by se měl dobře orientovat v problematice sluchového postižení a v potřebách dětí a mládeže s poruchami sluchu.

Didaktické pomůcky pro výuku sexuální výchovy by měly respektovat zásady názornosti. Můžeme mezi ně zařadit:

- ilustrace
- obrázky
- videozáznamy
- látkové panenky
- interaktivní tabule

3.3 Sexuální výchova u dětí a mládeže s tělesným handicapem

Co si lze pod pojmem **tělesné postižení** neboli **handicap** představit? „*Tělesné postižení je vadou pohybového a nosného ústrojí, tj. kostí, kloubů, šlach i svalů a cévního zásobení, jakož i poškození nebo porucha nervového ústrojí, jestliže se projevuje porušenou hybností. Patří sem také všechny odchylky od normálního tvaru těla a končetin. Tělesná postižení mohou být vrozená nebo získaná. Vrozené vady vznikají buď během těhotenství, nebo při porodu. Získaná postižení může způsobit buď úraz, nebo různé choroby. Na rozdíl*

*od vrozených vad mohou vzniknout v kterémkoli období života. Jedná se o dlouhodobý nebo trvalý stav.*¹⁹

Klasifikace tělesného postižení:

- **II. třída** – do této řady spadá vadné držení těla způsobené neúměrným zatěžováním páteře v dětském věku
- **III. třída**
 - Amelie (jde o vrozené postižení, u kterého chybí část končetin)
 - Amputace a deformace končetin
 - Ortopedické vady páteře
 - Vrozené rozštěpy páteře
 - Stavby po úrazech pohybového ústrojí s trvalými následky, aj.
- **IV. třída** – akutní onemocnění

Z pohledu sexuality a navazování partnerských kontaktů, jsou na tom lidé s tělesným postižením podobně jako lidé s kterýmkoli jiným handicapem. I oni mají potřebu lásky, porozumění, náklonnosti. To že se nemohou hýbat nebo jim chybí určitá část těla, přece neznamená, že nedokážou prožívat uspokojivý citový a sexuální život. Domněnka, že prioritou v partnerském vztahu a sexuálním životě jsou pouze fungující pohlavní orgány, je mylná.

Stejně jako začíná sexuální výchova u zdravého dítěte téměř ihned po narození, mělo by tomu být i u dítěte s vrozeným handicapem. Zatímco se matka se zdravým dítětem mazlí naprosto přirozeně a tím jej stimuluje, může se matka postiženého dítěte podvědomě chovat rozpačitě až odtazitě. Rodiče zdravého dítěte jej od malička svým chováním a projevy připravují na příští sexuální život a roli rodiče. Handicapované dítě by mělo být reálně připravováno na vlastní sexualitu v takovém rozsahu, který odpovídá stupni jeho postižení. Dítě má právo být informováno o povaze svého postižení a o všem, co s tím souvisí. Pokud nejde o kombinované postižení, můžeme využít všechny již zmiňované metody a postupy sexuální výchovy jako u zdravých jedinců. Jen těžko lze jednoznačně říct, jestli je jednodušší sexuální výchova u dětí s vrozeným nebo získaným postižením. Při

¹⁹ Bezbariérová.knihovna.cz: *Handicap* [online]. c2013 – [cit. 2013-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://bezbarierova.knihovna.cz>>

sexuální výchově handicapovaných dětí a mládeže však musíme brát ohled na citovou zranitelnost, zvýšenou úzkostlivost a obavu ze selhání a odmítnutí.

4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO ETICKÉ DILEMA

Několikrát v celé diplomové práci je zmíněno, že pohledy na sexuální výchovu se různí. Má své příznivce i odpůrce. Již v minulosti zakladatelé a zastánci sexuální (pohlavní) výchovy hlásali její spojitost s etikou a morálkou. Vzpomeňme např. prvního prezidenta T.G. Masaryka.

Etika = *teorie morálky, filozofické názory na mravnost, na původ a podstatu morálního vědomí a jednání.*²⁰

= *soustava mravních zásad, morálka, mravnost.*²¹

Dilema = těžké rozhodování. Sporná otázka k řešení, která má minimálně dvě varianty řešení nebo možnosti volby.

Ať již probíhá sexuální výchova v rodině nebo ve škole, vyžaduje citlivý přístup a takt. Ideální je forma diskuze v závislosti na rozumové vyspělosti dítěte. Součástí sexuální výchovy by měly být i základní společenské hodnoty a normy. Vztah k zodpovědnosti za své rozhodování a činy. Největší část by měly děti získat od svých rodičů, kteří jsou jim svým chováním a jednáním vzorem.

Dilemat, která souvisí s lidskou sexualitou a měla by být zahrnuta do sexuální výchovy dětí a dospívajících, je celá řada (Kubrichtová, 2005). Zmiňme alespoň ta témata, která jsou nejčastějším předmětem bouřlivých diskuzí mezi laickou a odbornou veřejností a církví. U některých jsem se snažila vystihnout mimo jiné i vlastní názor. Děti a dospívající by měli vědět, že v jejich životě se někdy mohou vyskytnout okamžiky, kdy rozhodování nebude jednoduché a kdy se budou muset rozhodnout dle vlastního vědomí a svědomí. Čím větší budou mít přehled, tím to pro ně může být snazší.

- **Zahájení sexuálního života** – u této problematiky hodně záleží na tom, s jakou věkovou skupinou diskutujete a jaké mají dotazovaní vlastní zkušenosti. Na první pohled by se mohlo zdát, že vyšší věk budou preferovat ti starší a naopak. Jak vyplynulo z mého průzkumu, není to tak jednoznačné. Detailněji se budu této otázce věnovat v praktické části v analýze výsledků. Osobně si myslím, že optimální věk je mezi 17-18 rokem. Důležitou roli hraje určitě dostatek, kvalita a včasnost informací, které děti a dospívající dostanou.

²⁰ Kolektiv autorů. *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon, 1993, str. 284

²¹ Kolektiv autorů. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998, 1. vydání, str. 206

- **Antikoncepce** – ano či ne? Mít možnost svobodně rozhodnout o tom zda a kdy bude mít žena dítě nebo to nechat na přírodě? Kdy antikoncepci dívce doporučit? To je jen zlomek otázek, které se nám vybaví v souvislosti s antikoncepcí. Ani tady nejsou názory jednotné. Nicméně většina rodičů se shodla na tom, že ideální by bylo její nasazení před prvním pohlavním stykem. To ale vyžaduje určitou míru zodpovědnosti, dostatek informací a upřímný vztah s rodiči.
- **Umělé oplodnění** – napomoci přírodě nebo vše ponechat náhodě? Tuto otázku v posledních letech řeší čím dál více bezdětných párů toužících po vlastním dítěti. Příčin neplodnosti je celá řada. Od fyziologických a zdravotních překážek až po vlivy zhoršujícího se životního prostředí. První tzv. dítě ze zkumavky se u nás narodilo v roce 1982 díky brněnskému profesorovi Ladislavu Pilkovi, který tímto krokem začal plnit přání mnoha neplodných žen a mužů. I v tomto případě ale může radost na jedné straně zastíňovat nesouhlas a odpor na straně druhé.
- **Interrupce (umělý potrat)** – toto téma vyvolává zřejmě největší rozpor v názorech. Má nenarozené dítě právo na život za každou cenu? Má žena právo rozhodovat o životě či smrti svého nenarozeného dítěte? Ideální by samozřejmě bylo, kdyby se žena mohla vždy včas rozhodnout, zda vůbec a kdy otěhotní. Daná problematika do značné míry souvisí s otázkou antikoncepce. Každá žena má právo svobodně rozhodovat o možnosti stát se matkou, ale zároveň by měla mít dostatek informací o rizicích, které s sebou zákrok nese. Prioritní je položit si otázku, proč by k interrupci, neboli umělému přerušení těhotenství mělo dojít. Jestli jde o projev svobodné vůle, o důvod medicínský či jiný.

Ani při diskuzi nebyly postoje mladých lidí, s nimiž jsem mluvila, k interrupci zcela jednoznačné. Většina z nich s odpovědí váhala. Zpravidla se shodli na tom, že je důležité nejprve zvážit okolnosti a všechna pro a proti. Jedinou okolností, kde byli jednoznačně pro zákrok, bylo těhotenství po znásilnění.

- **Vztahy k lidem s odlišnou sexuální orientací** – jak jsem již zmiňovala v kapitole 1., přestože se v současné době postoj k odlišné sexuální orientaci zlepšil, stále se můžeme setkat s negativními reakcemi. Někteří lidé dosud považují homosexuálně orientované osoby za nemocné jedince.

Děti a dospívající jsou do značné míry ovlivněni přístupem rodiny. Sedm z deseti teenagerů s odlišně orientovanými jedinci nemá problém. Někteří z nich se s nimi přátelí. Sama mezi přáteli nikoho homosexuálního nemám. Nicméně jsem vůči

tomuto liberální a své dceři se snažím vštěpovat názor, že každý člověk je osobnost bez ohledu na orientaci či barvu pleti.

- **Sexuální zneužívání** – nedávno jsem zaznamenala v pořadu České televize 168 hodin rozhovor s Martinem Kožíškem (manažer pro internetovou bezpečnost Seznam.cz), podle nějž si děti a dospívající mohou částečně za případné zneužívání sami a že z určitého hlediska jsou v některých případech dokonce sami tvůrci dětské pornografie.

Myslím si, že na tomto názoru něco pravdy bude. Důležité ale je položit si otázku: proč to tak je? Znovu narážíme na fakt, že pokud děti nemají dostatek kvalitních informací, může to vést k závažným problémům. Proto si myslím, že sexuální zneužívání, by mělo být vhodnou formou zahrnuto do sexuální výchovy v rodině i ve škole. Rozmach internetu a tzv. chytré technologie riziko zneužívání výrazně podporují. Zájem rodičů o to, co jejich dítě dělá a vzájemná důvěra, by měly být prvním krokem k předcházení potenciální hrozby zneužívání.

- **Sexualita versus víra** – jedno z dilemat, které se prolíná celou problematikou a svým způsobem ovlivňuje vývoj sexuální výchovy. I v oblasti víry došlo postupem času k liberálnějšímu postoji k lidské sexualitě jako takové. Je stále více chápána jako součást lidského bytí oproti minulosti. Přesto se ale církve přiklání k tomu, že by v sexuální výchově měly převažovat více zmínky o duchovních hodnotách nad tělesnými.
- **Sexualita versus média** – média (televize, časopisy, internet, atd.) mají v současné době výrazný vliv na chování a jednání dětí a mládeže. Bohužel poslední dobou se jedná spíše o vliv v negativním slova smyslu. Podle mého názoru je v nich sexualita prezentována někdy až příliš a ne zrovna vhodným způsobem. Nepřijde mi nejvhodnější vysílat v popoledních hodinách filmy nebo seriály s erotickou tematikou nebo uveřejňovat na každé druhé stránce časopisu reklamu na sexuální stimulanty nebo erotické prádlo. S tímto nešvarem se můžeme setkat i na volně dostupných webových stránkách. Rodiče by měli věnovat více pozornosti tomu, co jejich dítě v televizi nebo na internetu sleduje, popř. jaké časopisy si kupuje. Vše je to opět o komunikaci a schopnosti rodiče vysvětlit dítěti to, co mu není jasné a co ho zajímá.

Překvapilo mě, když za mnou přišla moje desetiletá dcera s tím, že by si taky chtěla kupovat „Bravíčko“ jako holky ze třídy. Pamatuji si, že jsem poprvé tento časopis

držela v ruce v 15. ti letech! Snažila jsem se jí vysvětlit, že si nemyslím, že by to byl časopis vhodný pro její věkovou kategorii a že pokud jí něco zajímá, může se bez obav zeptat mě.

K problematice nevhodné medializace sexuality se dne 17. 2. 2013 v již zmiňovaném pořadu ČT 168 hodin v tematickém celku Nevinnost vyjádřili také ředitel ZŠ Kuncova v Praze Petr Petroušek, sexuolog Petr Weis a pedagožka PaedDr. Lenka Kubrichtová.²²

4.1 Postoj mladé generace k problematice sexuality a sexuální výchovy

Vzhledem k tomu, bylo již několikrát v této práci zmiňováno, že sexualita je součástí našeho života, zaujímají také děti a mládež určité stanovisko k této problematice. Jejich postoje a názory opět velmi úzce souvisí s tím, jaké informace se k nim doposud dostaly, jakým směrem se ubírá či ubírala jejich sexuální výchova v rodině popř. ve škole nebo se snaží kopírovat názory vrstevníků. Z výsledků výzkumu, který byl proveden v rámci mezinárodního projektu SAFE II, který v ČR zaštiťovala Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV) a sběr dat probíhal v roce 2011, vyplývá, že mladí lidé se o informace zajímají a aktivně je vyhledávají.

Při setkání s mladými lidmi jsem sice nevedla cílený rozhovor na dané téma, ale vždy jsem se snažila vhodným způsobem jejich úsudek zjistit. Minimum nemělo problém o sexu a sexualitě otevřeně hovořit, někteří se styděli a snažili se odvést pozornost jiným směrem. Většina ale odmítala vést na toto téma jakoukoliv debatu.

V magazínu Dnes Mladé fronty jsem četla článek, kde se dotazovali dvou patnáctiletých dětí, jak vnímají sex např. mezi rodiči nebo staršími lidmi. Jejich názory se výrazně lišily. Na otázku co jí nejvíce vadí, odpověděla: „*Úplně nejvíc mi vadí, že matce je pětáctýřicet a otci šedesát. Myslela jsem, že už to dávno nedělají! Rozhodně by teda neměli, vždyť je to úchylný.*“²³ Zatímco dívka považuje sexualitu rodičů za nechutnou záležitost, chlapec s ní problém nemá a je k této problematice tolerantní. Např. na otázku, zda si myslí, že se jeho

²² Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10117034229-168-hodin/213411058250217/>

²³ MUDRANINCOVÁ, Monika. *Mysleli jsme si, že už to naši nedělají. DNES magazín*. 30. 8. 2012, roč. XIX, č. 35. Praha: Anděl Media Centrum. str. 12. ISSN 1210-1168

rodiče fyzicky milují a proč si myslí, že to dělají, odpovídal: „Ano, jednou jsem je přistihnul. Taťka mě ale většinou varuje, že bude milován. Mají z toho příjemnej pocit. Mamka používá antikoncepci, aby nebyl další potomek.“²⁴ Sami autoři uznávají, že přístup chlapce je spíše výjimkou.

Určitým způsobem postoj dívky chápu. Pokud je v některých rodinách a blízkém okolí sexualita chápána jako něco velmi intimního a je tabuizována, může potom v dětech milování rodičů, byť by šlo jen o představu, vyvolávat nepříjemné pocity hraničící někdy až s odporem.

4.2 Postoj střední generace a seniorů k problematice sexuality a sexuální výchovy

Rozdíly v postoji dospělých a starších lidí k tématu sexualita a sexuální výchova jsou také patrné. V mnoha případech, podobně jako tomu bylo u dětí a dospívajících, hraje důležitou roli osobní zkušenost a výchovný vzor. Většina by změnu v pojetí sexuální výchovy jako školního předmětu uvítali, někteří se přiklání k názoru, že současná koncepce je vyhovující. Jedni pokládají odpovědnost rodiny v této problematice za zcela samozřejmou, druzí by uvítali, kdyby docházelo k větší kooperaci školy a rodiny. Mnohé o této skutečnosti vypovídají i výsledky vyplývající z dotazníků, kterým se budu blíže věnovat v praktické části práce.

Pamatuji si, že v době, kdy dospívala moje generace, se o sexualitě příliš nemluvalo. Ani u nás doma jsme na toto téma nikdy žádné dlouhé debaty nevedly. Ve 13 letech jsem dostala knížku „Dospívajícím dívkám“ a pokud mi něco nebylo jasné, obracela jsem se spíše na starší sourozence. Pokud šel v televizi film „s hvězdičkou“ byl mi vstup do obývacího pokoje přísně zakázán. Podobné to bylo i u vrstevníků z mého nejbližšího okolí. Ve škole proběhla osvěta formou rozdělených hodin. Lékař vedl diskuzi odděleně s chlapci a odděleně s děvčaty. Ještě dnes si vybavuji, jak se nám pak kluci posmívali. Přikláníla bych se k variantě, kdy seznámení s problematikou jako takovou proběhne hromadně

²⁴ MUDRANINCOVÁ, Monika. Mysleli jsme si, že už to naši nedělají. *DNES magazín*. 30. 8. 2012, roč. XIX, č. 35. Praha: Anděl Media Centrum. str. 13. ISSN 1210-1168

a vybraná témata pak mohou být přednášena odděleně. Tuto tezi zohledňuji ve vyhodnocení dotazníků v praktické části diplomové práce.

Mezi seniory je situace obdobná. Opravdu jen výjimečně otevřeně hovořili o svých názorech na sexualitu a sexuální výchovu. I když u některých z nich bylo toto téma v rodině zapovězené, sami se naopak snažili svým dětem všítipit, že na sexualitě není nic špatného, pokud je ve vzájemné shodě s citem, ohleduplností a tolerancí.

Většinou se ale shodli na tom, že dnešní mládež a dospívající snad ani nic jiného než sex a počítače nezajímají. Z velké části to pokládají za selhání nejen rodičů, ale především školy. Snažila jsem se zjistit příčinu jejich stanoviska. Podle nich je dnešní doba hektická, rodiče na děti nemají čas, děti „vlčí“ a ani škola příliš nevychovává. Když vyrůstali a dospívali oni, museli doma rodičům víc pomáhat a na „lumpárny“ nebyl čas a na sex měli myšlenky mnohem později. Proč tedy dnes o sexu mluvíme již v souvislosti s např. jedenácti dvanáctiletými dětmi? Protože dnešní mládež dospívá mnohem rychleji a dříve než tomu bylo u jejich prarodičů (Pondělníčková, 1990, str. 98). Velký vliv na jejich názor má určitě také náboženství, které bývalo ve školách i mimo ně povinné.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM ASPEKTŮ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY DĚTÍ A MLÁDEŽE

5.1 Cíl práce

Cílem práce bylo přinést v teoretické části ucelený přehled základních pojmů, které s daným tématem souvisí a mají napomoci lepšímu porozumění. Nastínila jsem vývoj sexuální neboli pohlavní výchovy u nás a okrajově i v zahraničí v historii a současné době. Mimo jiné jsem zmínila sexuální výchovu u osob s různým druhem postižení. Zaměřila jsem se na některá témata, která jsou v souvislosti se sexuální výchovou nejčastěji předmětem ostrých diskuzí mezi laickou a odbornou veřejností. V podkapitolách 4.1 4.2 jsem zohlednila názory veřejnosti a část poznatků jsem čerpala mimo jiné i z části praktické. Záměrem výzkumu bylo získat stanovisko škol především z příbramského okresu, se kterými jsem měla velmi dobrou zkušenost při spolupráci na předešlé práci a rodičů, kteří mají při sexuální výchově dětí nezastupitelné místo.

Hlavním cílem práce bylo potvrdit či vyvrátit předem stanovené hypotézy.

Hypotézy:

Hypotéza 1. Sexuální výchova je v současné době vnímána jako tabuizovaná složka výchovného procesu.

Hypotéza 2. Mladí rodiče dnes přistupují k sexuální výchově svých dětí otevřeněji než jejich rodiče.

Hypotéza 3. Lze předpokládat, že největší podíl na sexuální výchově by měla mít škola.

5.2 Metody výzkumu

Metody pro výzkum jsem volila tak, aby co nejvíce přispěly k dosažení předpokládaného cíle, tj. k verifikaci nebo falzifikaci stanovených hypotéz. Použity byly metody běžně využívané v psychologii, pedagogice či sociologii.

1. Nestandardizovaný rozhovor s respondenty

- rozhovor jsem vedla s dětmi a dospívajícími ze svého nejbližšího okolí a s jejich rodiči.
- příležitost hovořit na téma sexuální výchovy jsem měla i s několika seniory.
- s pedagogy se mi bohužel hovořit nepodařilo.

- debaty se průběžně zúčastnilo cca 20 respondentů.
- 90% osobně oslovených respondentů bylo z Příbramska.
- jako velkou přednost shledávám u rozhovoru možnost přímo reagovat na odpovědi a ujasnit případné nesrovnalosti v otázkách.
- za pomoci rozhovoru jsem měla možnost nabýt další cenné informace a využít je jako podklad pro svou práci.

2. Strukturovaný dotazník

- dotazníky byly zaměřeny na respondenty z řad rodičů a pedagogů.
- cílem dotazníků bylo získat přehled o názorech dospělých lidí na otázku sexuální výchovy u dětí a mládeže a sexuality jako takové.
- snažila jsem se zjistit, jak dalece se změnila situace od doby, kdy oni sami byli v roli vychovaného.
- zajímalo mě, kdo podle nich nese zodpovědnost za sexuální výchovu a jak jsou na tom školy.
- dotazník pro rodiče obsahoval celkem 23 otázek. 12 otázek bylo uzavřených a 11 polootevřených.
- dotazník pro pedagogy obsahoval celkem 15 otázek. Z nich 7 bylo uzavřeného typu a zbývajících 8 polootevřených. Do dotazníku pro pedagogy jsem vložila otázku, zda se jedná o školu na venkově nebo ve městě. Chtěla jsem tak alespoň okrajově zjistit, zda existují mezi jednotlivými školami nějaké rozdíly v přístupu k této problematice. Díky nízké návratnosti dotazníků z venkovské školy nebylo možné brát na výsledky velký zřetel.
- respondenti byli v úvodu každého dotazníku seznámeni, za jakým účelem byl dotazník vypracován. Měli možnost se krátce seznámit s jeho obsahem a byli ubezpečeni o jeho anonymitě. Vzory dotazníků jsou k dispozici v příloze č. 1. a 2.
- celkem jsem rozdala 100 dotazníků (50 rodiče a 50 pedagogové). Zpět se mi jich vrátilo 67. Návratnost vyplněných dotazníků byla tudíž 67%.

5.3 Popis respondentů

Celkem dotazníků vyplnilo 67 respondentů. Z toho 21 pedagogů a 46 rodičů.

Školy - na výzkumu byly ochotny spolupracovat pouze dvě školy z devíti oslovených na Příbramsku. Některé školy přímo odmítly, vzhledem k citlivému tématu a některé na mé oslovení vůbec nereagovaly. Mým záměrem bylo oslovit jak školy v našem městě, tak i venkovské školy v okolí, abych zjistila, zda existují rozdíly v přístupu k dané problematice. Rozdíly byly zcela nepatrné a v práci nejsou zohledněny. Důvodem je fakt, že pedagogů z venkovské školy odpovědělo minimum.

Tab. 1 Pedagogové

Městská škola	Venkovská škola
Ženy – 11 Muži – 5 Celkem: 16 pedagogů	Ženy – 4 Muži – 1 Celkem: 5 pedagogů
I. stupeň – 3 II. stupeň – 13	I. stupeň – 1 II. stupeň – 4
Celkový počet pedagogů: 21	

Zdroj: vlastní zpracování

Rodiče - díky možnosti využití internetu (e-mail, facebook) spolupracovalo na výzkumu více respondentů, než tomu bylo u pedagogů. Rodiče byli z celého území ČR a různých věkových kategorií.

Tab. 2 Rodiče

Ženy	Muži
32	14

Zdroj: vlastní zpracování

5.4 Interpretace výsledků

Praktická část diplomové práce byla prostředkem k dosažení výše zmiňovaného cíle. Šlo především o to, zjistit jaký postoj zastává veřejnost k problematice sexuální výchovy. Informace jsem čerpala zejména z rozhovorů a dotazníků zaměřených na cílové skupiny, tj. rodiče, pedagogy a samozřejmě na děti a dospívající.

Z rozhovorů bylo patrné, že toto téma je stále velmi ožehavé a jen malá skupina těch, se kterými jsem měla možnost diskutovat osobně, hovořila otevřeně a beze studu. V následujícím textu budou okrajově zmíněny výsledky několika otázek, které byly stěžejní pro výzkum. Zbývající fakta budou uvedena ve vyhodnocení dotazníků.

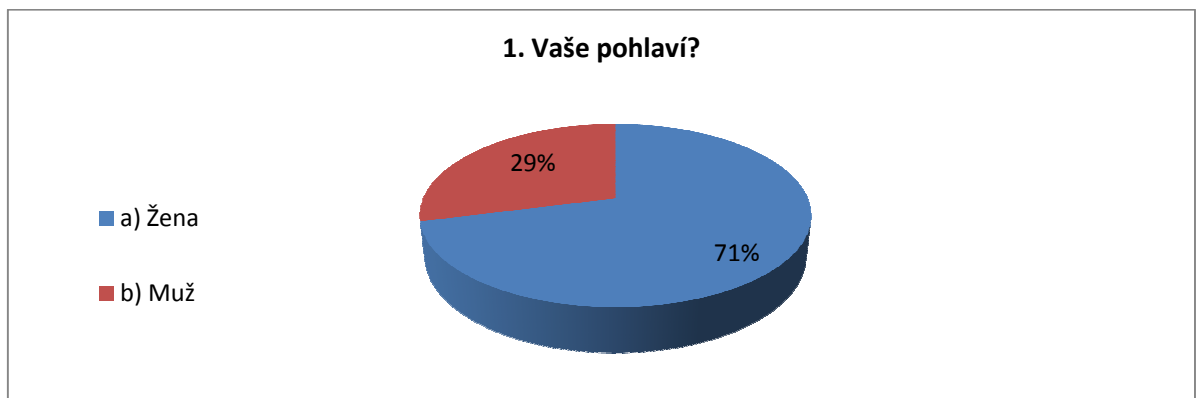
Každé skupině (rodiče + pedagogové) jsem rozdala 50 dotazníků. Návratnost vyplněných dotazníků od učitelů byla 42%. Zcela prázdné dotazníky se mi vrátily v 40% a v 18% nebyly odevzdány vůbec. Příčinu shledávám v již zmiňované tabuizaci celého tématu. I přes tuto skutečnost je pozitivním zjištěním fakt, že se učitelé v 100% shodli na tom, že sexuální výchova je pro další vývoj osobnosti dítěte důležitý. Naopak v celých 62% dotazovaní negativně hodnotili zpracování výukových materiálů a to i přesto, že pouze 14% základy sexuální výchovy zahrnuje do svého předmětu. V případě dotazu na kompetence v oblasti sexuální výchovy označily pouze 4% možnost b), tj. školu. Konsensus nastal v možnostech a) rodina a c) kooperace obou. Obě varianty měly shodně 48%.

Od rodičů jsem dostala zpět celkem 92% vyplněných dotazníků. Neodevzdalo je pouze 7% rodičů. Díky částečné anonymitě (některé dotazované znám osobně) byli respondenti v odpovědích otevřenější než při diskuzi. Pozitivní byla skutečnost, že rodiče v 43% pokládají rodinu za stěžejní při sexuální výchově svých dětí. Kooperaci rodiny a školy by vítalo 35% dotazovaných. Podobně jako tomu bylo u pedagogů i rodiče v 78% shledávají sexuální výchovu za důležitý prvek ve vývoji dítěte. Na otázku, zda vztah k sexuální výchově ovlivnila výchova rodičů, odpovědělo 74% kladně. Nicméně z odpovědí na další otázky vyplývá, že mladí rodiče jsou v tomto smyslu otevřenější, než byli jejich rodiče. Vyplývá to především z odpovědí na otázky číslo 17. a 18.

Pomocí metod zvolených pro výzkum se mi podařilo potvrdit hypotézu, že sexuální výchova je v současné době vnímána jako tabuizovaná složka výchovného procesu. Domněnka o větší otevřenosti mladých rodičů k sexualitě a sexuální výchově byla také potvrzena. Falzifikován byl pouze předpoklad, že největší podíl na sexuální výchově by měla mít škola.

5.5 Vyhodnocení dotazníků pro pedagogy

Graf č. 1

Zdroj: vlastní zpracování

1. Dotazníky z 71% vyplnily ženy. Výsledek svědčí o skutečnosti, že ve školství, především na základních školách, převažují ženy nad muži.

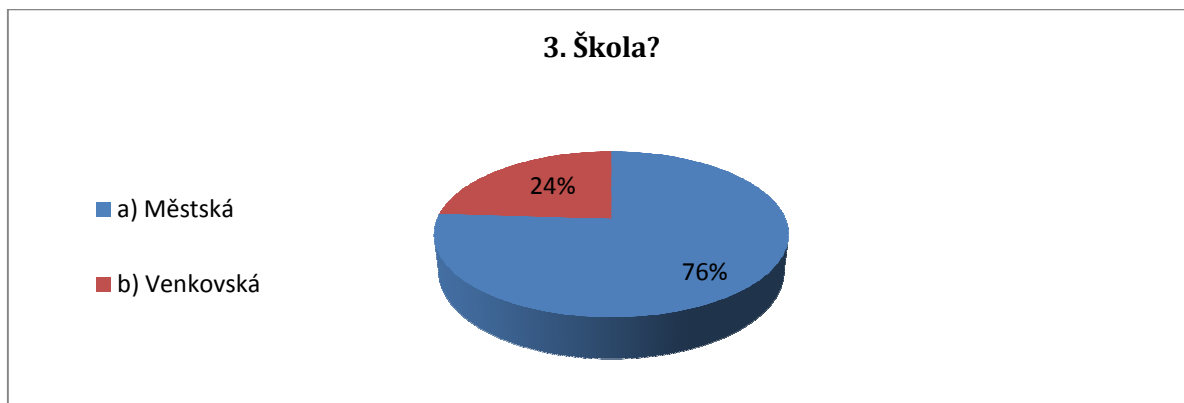
Graf č. 2

Zdroj: vlastní zpracování

2. Tuto otázku jsem do výzkumu zařadila čistě ze zájmu o to, jaká věková kategorie bude převládat. Můj původní předpoklad byla převaha v odpovědi b) 31-40 let. V 48% se ale jednalo o skupinu 41-50 let.

Graf č. 3

Zdroj: vlastní zpracování

3. Tuto otázku jsem do výzkumu zařadila za účelem zjistit případné rozdíly v přístupu k sexuální výchově v různých typech škol. Bohužel účast pedagogů z venkovské školy byla minimální, tudíž rozdíly nejsou patrné a do výzkumu nejsou zahrnuty. **Celkový nízký počet respondentů z řad učitelů potvrzuje domněnku o tom, že sexuální výchova je vnímána jako tabuizovaná složka výchovného procesu.**

Graf č. 4

Zdroj: vlastní zpracování

4. Tato otázka byla zařazena do dotazníku vzhledem k navazujícím otázkám.

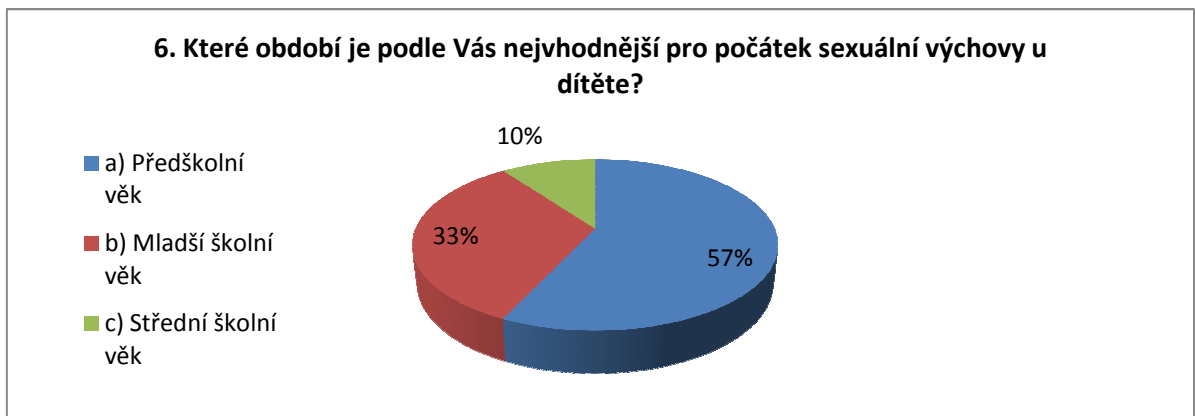
Graf č. 5

Zdroj: vlastní zpracování

5. Odpověď na tuto otázku mi pomohla vyvrátit domněnku, že největší podíl na sexuální výchově má mít škola. S tímto názorem jsem se dříve často setkávala především ze strany starších lidí.

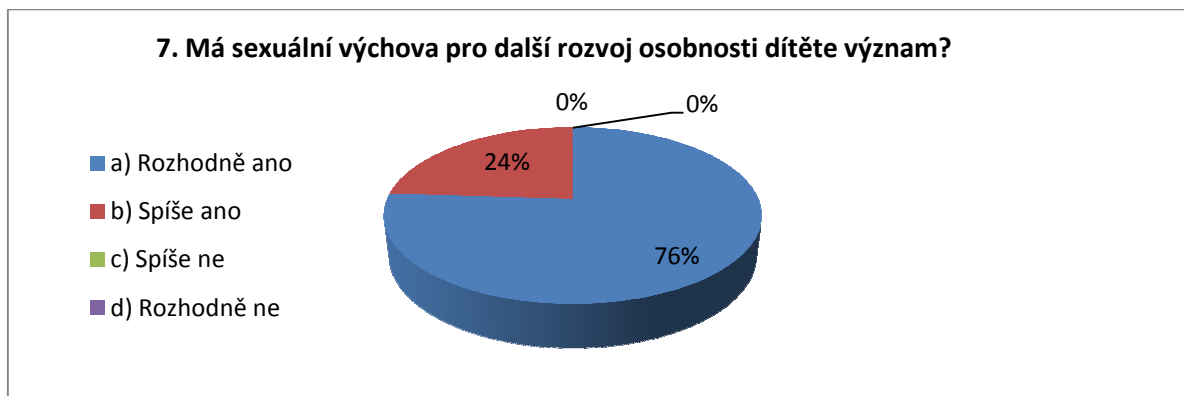
Graf č. 6

Zdroj: vlastní zpracování

6. Učitelé se v případě této otázky shodli s názorem rodičů. Jako důvod uváděli zvědavost dětí v tomto věku a začátek uvědomování si sama sebe a rozdílů mezi děvčátky a chlapci.

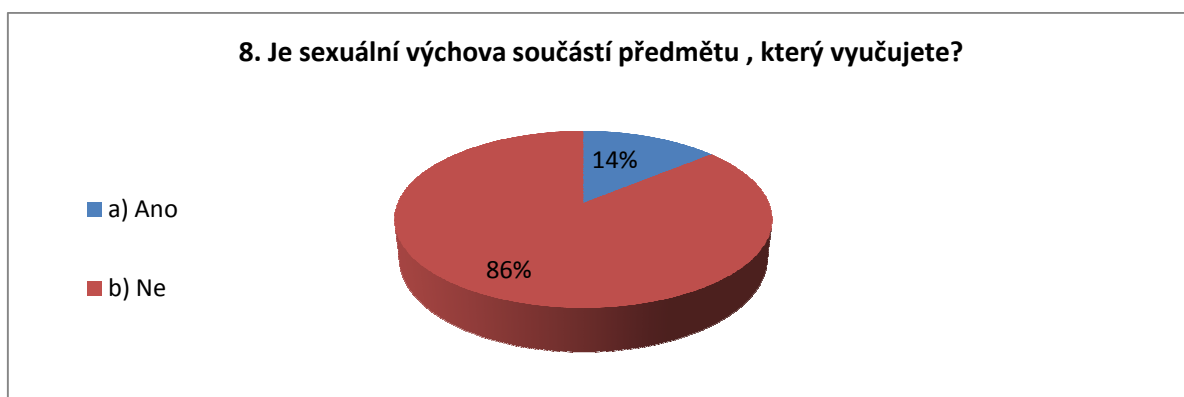
Graf č. 7

Zdroj: vlastní zpracování

7. V tomto případě byly odpovědi velmi pozitivní, což mě vzhledem k celkovému postoji k tomuto tématu příjemně překvapilo.

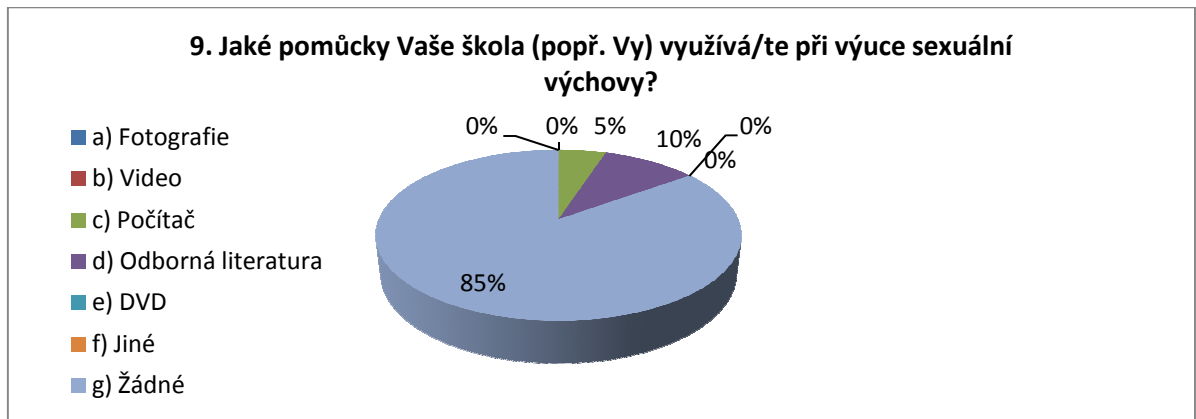
Graf č. 8

Zdroj: vlastní zpracování

8. Pouze 14% vyučujících má sexuální výchovu ve svém předmětu. Učitelé měli možnost doplnit, o jaký předmět se jedná. Tuto možnost využil pouze jeden pedagog. Předmět, který vyučuje, a který se věnuje okrajově sexuální výchově, je Člověk zdraví.

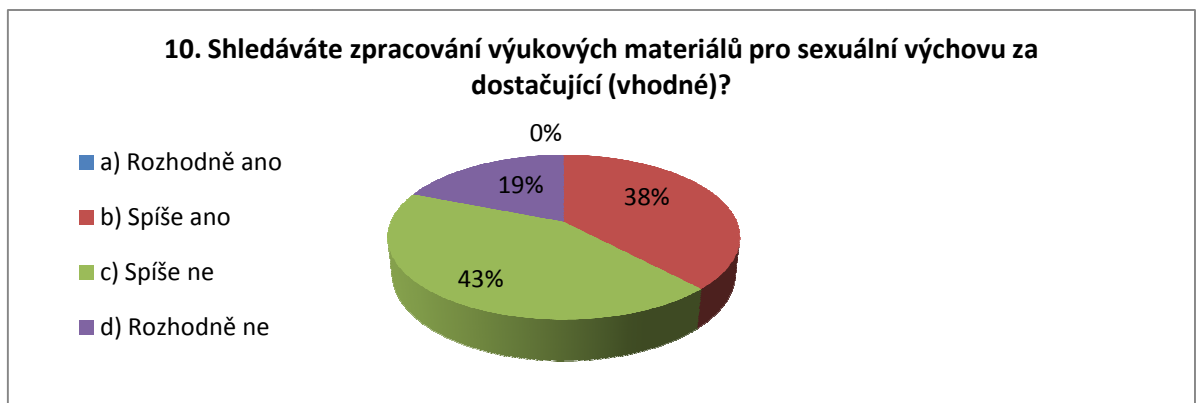
Graf č. 9

Zdroj: vlastní zpracování

9. Vzhledem k tomu, že většina respondentů nemá sexuální výchovu jako součást svého předmětu, byla v 85% odpověď g) žádná. U zbývajících pedagogů převažuje jako pomůcka k sexuální výchově odborná literatura.

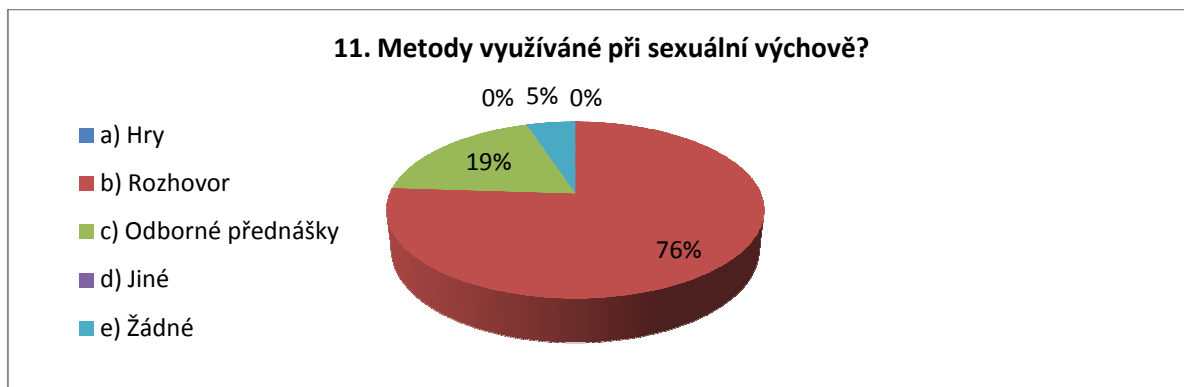
Graf č. 10

Zdroj: vlastní zpracování

10. Převážná část vyučujících, tj. 62% se shodla, že zpracování materiálů, které jsou podkladem k sexuální výchově ve školách, není nejvhodnější.

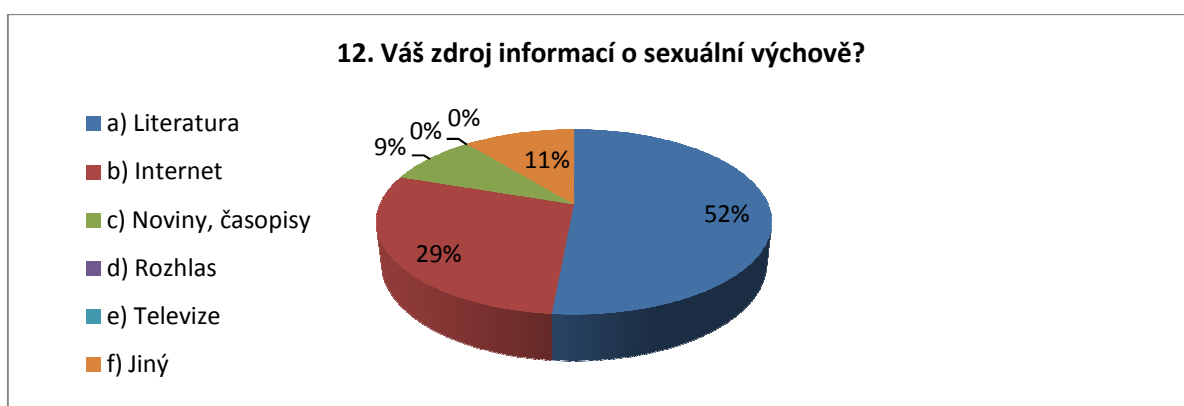
Graf č. 11

Zdroj: vlastní zpracování

11. V 76% označili učitelé jako nejčastěji využívanou metodu rozhovor. Odborné přednášky uvedlo 19% respondentů.

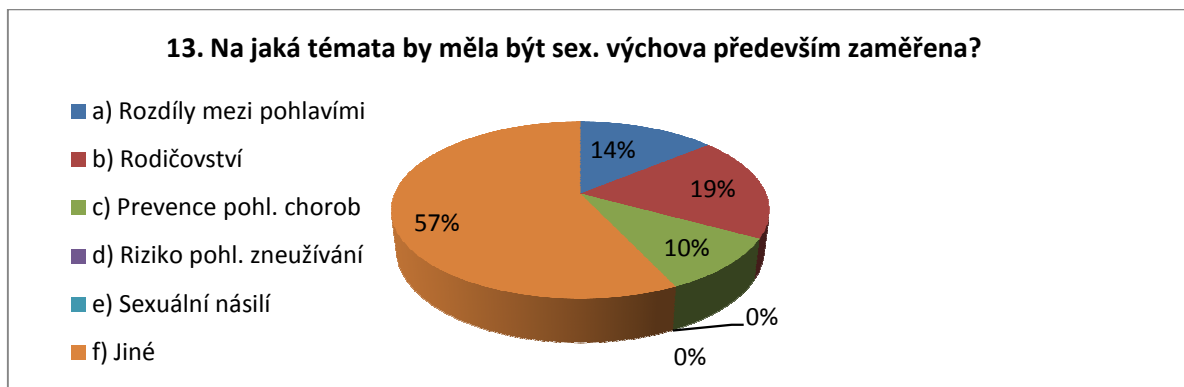
Graf č. 12

Zdroj: vlastní zpracování

12. Odbornou literaturu uvedlo jako svůj zdroj informací 52% pedagogů. 29% dotazovaných čerpá znalosti z internetu. Dalším zdrojem jsou odborné časopisy, noviny a v 11% využívají pedagogové odborné přednášky.

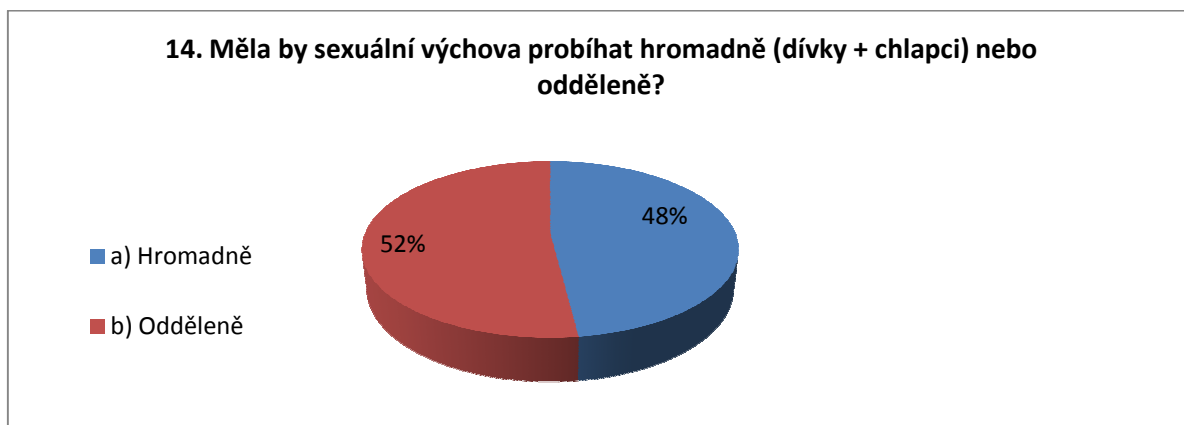
Graf č. 13

Zdroj: vlastní zpracování

13. Nejvíce procent, tj. 57% získala odpověď f) jiné. Učitelé měli možnost uvést svůj názor a většina z nich se shodla na kombinaci všech uvedených témat. Ve dvou případech ještě doplnili péči o tělo a hygienu.

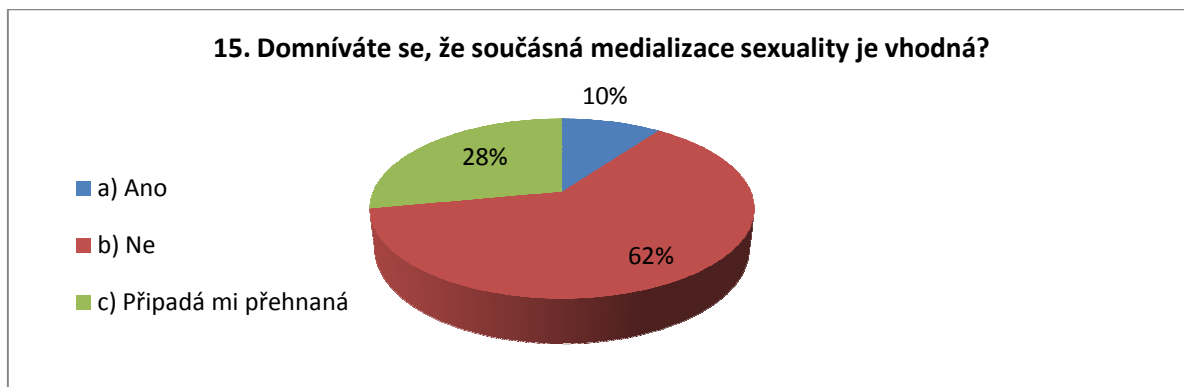
Graf č. 14

Zdroj: vlastní zpracování

14. V případě této otázky nejsou odpovědi jednoznačné. Někteří z těch, jež označili odpověď b) hromadně, uvedli jako důvod rozdíly v psychické vyspělosti. Jak jsem uvedla v podkapitole 4.2, přikláním se k odbornému doporučení seznámit žáky s celkovou problematikou hromadně. Jednotlivá témata je pak účelnější probírat odděleně a vyhodnocení opět provést pohromadě.

Graf č. 15

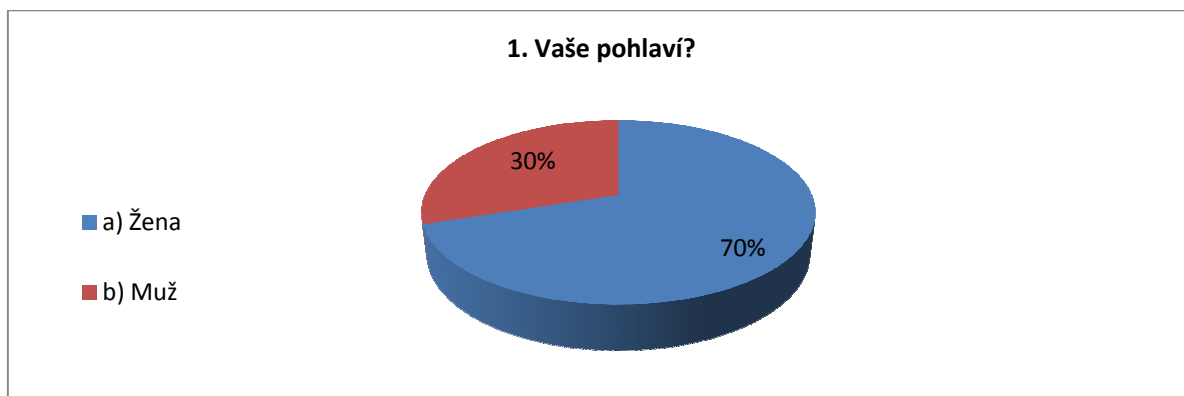

Zdroj: vlastní zpracování

15. Jedním ze zmiňovaných dilemat v teoretické části práce byla i medializace sexuality. Podle pedagogů je v 62% prezentace sexuality v médiích nevhodná a podle 28% dokonce přehnaná. Jako důvod nejčastěji uváděli vulgární podobu.

5.6 Vyhodnocení dotazníků pro rodiče

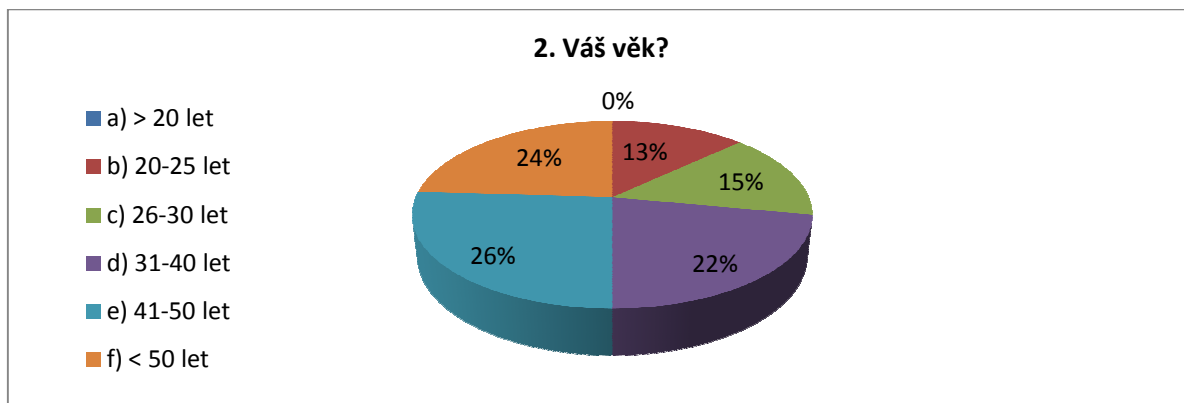
Graf č. 1a

Zdroj: vlastní zpracování

1. Podobně jako tomu bylo v případě pedagogů, také u rodičů převažují mezi odpovídajícími ženy.

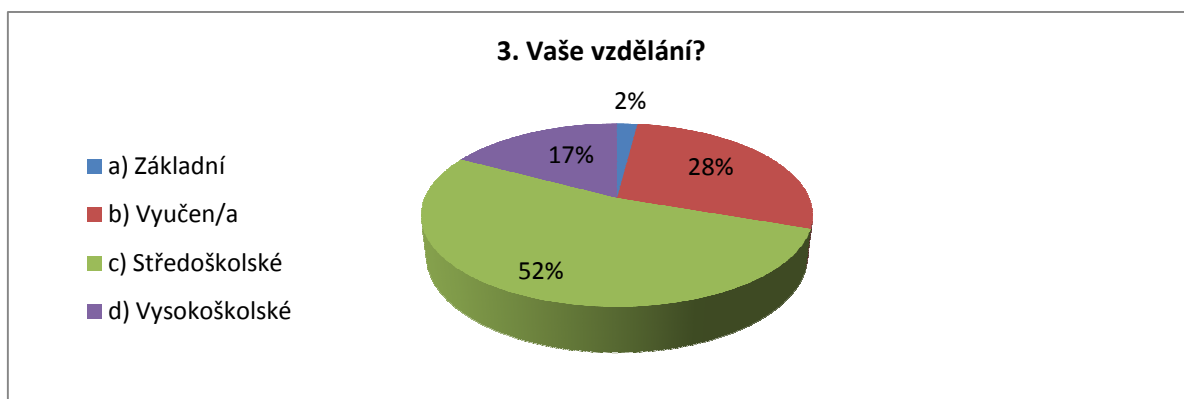
Graf č. 2a

Zdroj: vlastní zpracování

2. V případě této otázky mě příjemně překvapil počet respondentů ve věkové kategorii < 50 let. Potěšil mě jejich zájem o tuto problematiku. Výzkumu se jich zúčastnilo celých 24%.

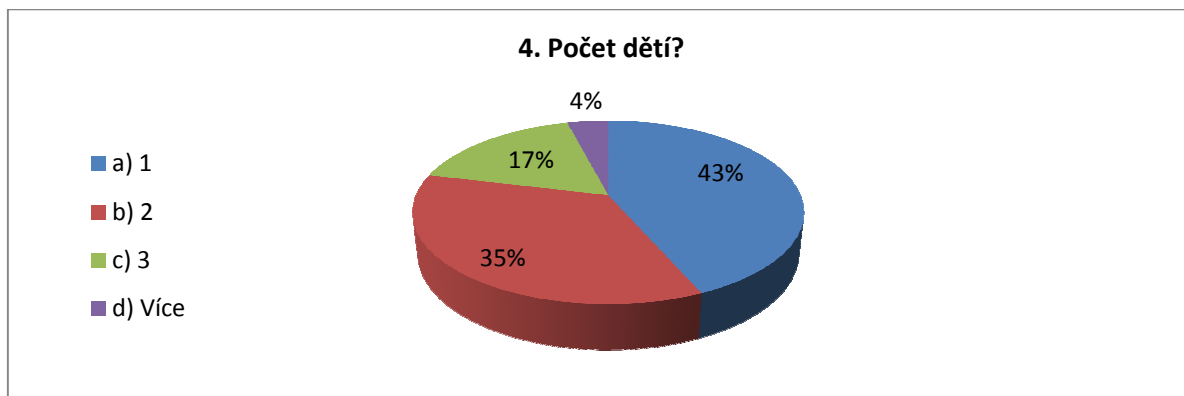
Graf č. 3a

Zdroj: vlastní zpracování

3. Otázka na vzdělání nebyla pro výzkum stěžejní. Jejím cílem byla bližší specifikace respondentů.

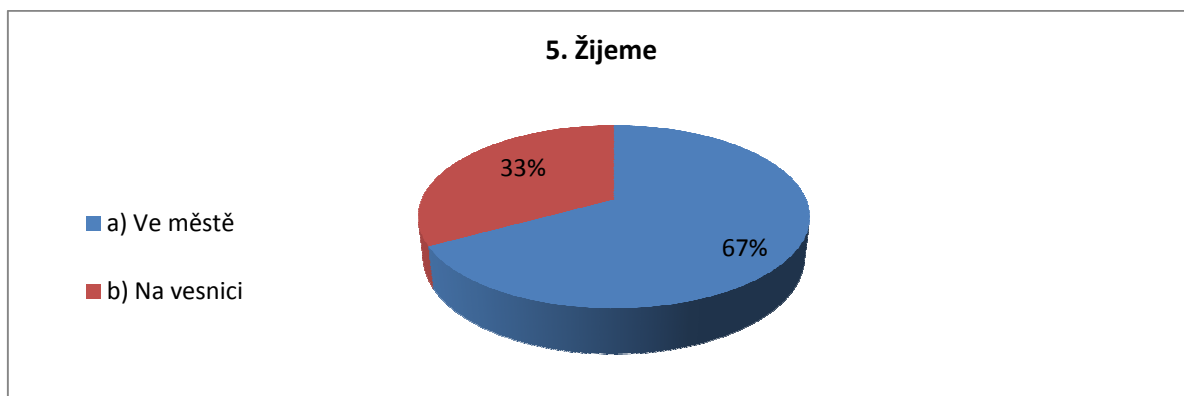
Graf č. 4a

Zdroj: vlastní zpracování

4. V případě této otázky v 43% odpovídali rodiče s jedním dítětem. Možnost d) více vybraly 4% dotazovaných. Odpověď doplnili o informaci o počtu. 1x 4 děti a 1x 5.

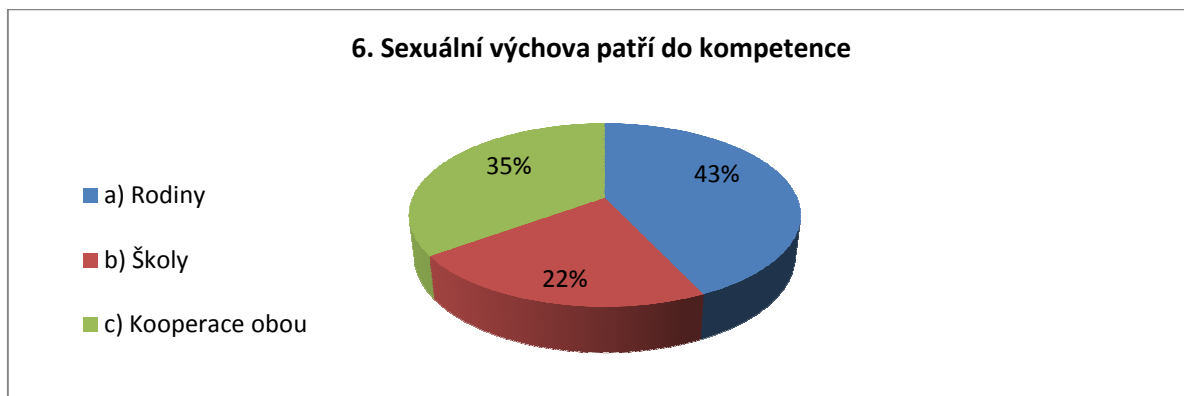
Graf č. 5a

Zdroj: vlastní zpracování

5. Více než polovina, tj. 67% respondentů žije ve městě. Dá se tedy předpokládat, že jejich děti navštěvují městskou školu. Tato otázka měla souvislost se zjišťováním rozdílů mezi jednotlivými typy škol. Vzhledem k minimálnímu počtu pedagogů z vesnické školy, neměly odpovědi na výsledky výzkumu vliv.

Graf č. 6a

Zdroj: vlastní zpracování

6. Podobně jako tomu bylo u pedagogů, pokládají i rodiče rodinu v 43% za primární při sexuální výchově dětí. **Dochází tak k vyvrácení domněnky č. 3.** Jako ideální spatřuje 35% spolupráci obou složek.

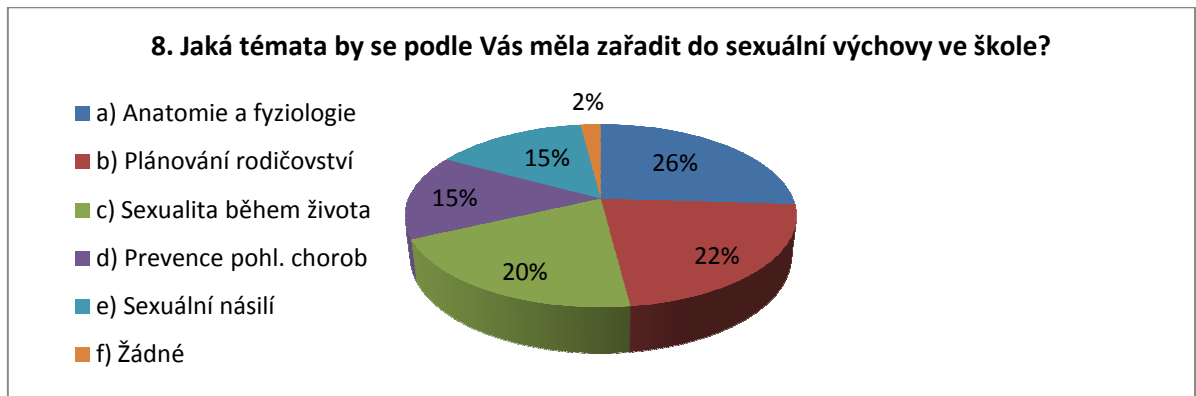
Graf č. 7a

Zdroj: vlastní zpracování

7. Obdobný názor na současnou koncepci sexuální výchovy ve škole jako učitelé zastává také 57% z řad rodičů. Důvodem je podle nich určitá zmatečnost v tématech. Rodiče by uvítali větší možnost se angažovat na podobě sexuální výchovy ve škole.

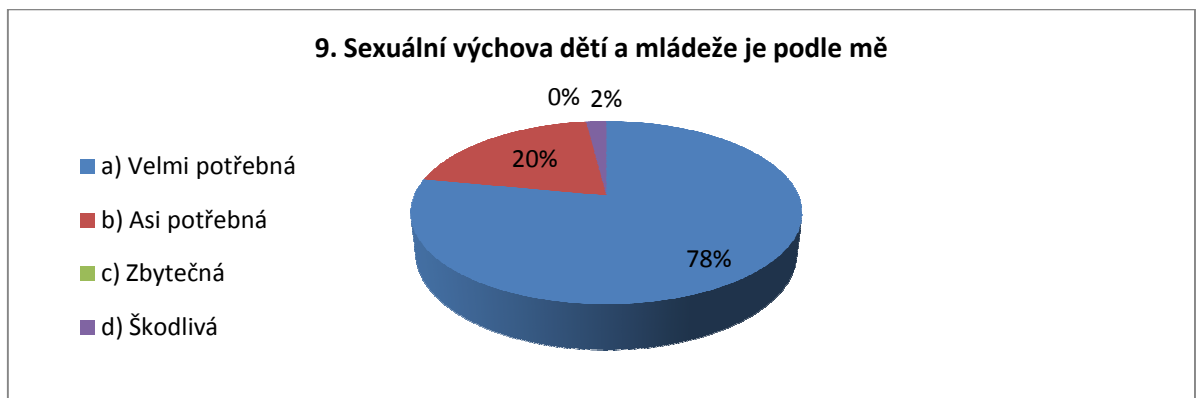
Graf č. 8a

Zdroj: vlastní zpracování

8. V případě této otázky nejsou jednoznačné výsledky. Jednotlivá témata mají obdobný počet zájemců. Přestože tato možnost mezi odpověďmi nebyla, připisovali rodiče, že by uvítali kombinaci tetických celků. V 2% označili rodiče možnost f) žádné. Předpokládám, že důvodem je jejich názor na sexuální výchovu, jež se odráží v odpovědích na následující otázky.

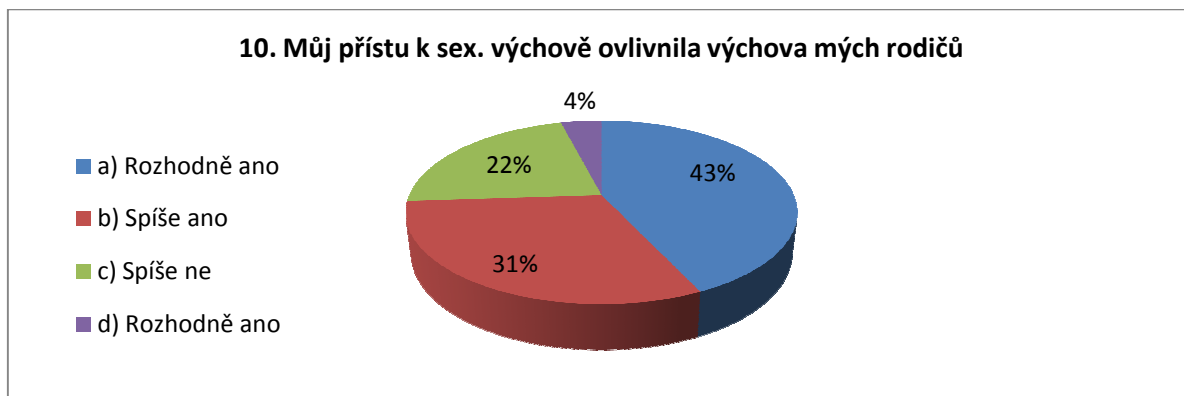
Graf č. 9a

Zdroj: vlastní zpracování

9. I zde panuje v 78% shoda v názoru na potřebnost sexuální výchovy, obdobně jako tomu bylo u pedagogů. Jak jsem již zmiňovala u předchozí otázky, vyskytl se jeden respondent, jež pokládá sexuální výchovu za škodlivou.

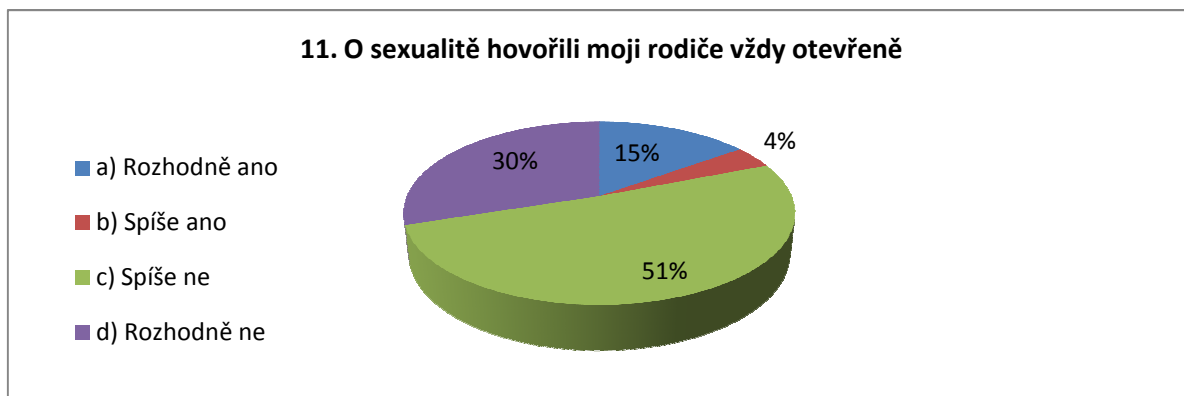
Graf č. 10a

Zdroj: vlastní zpracování

10. Celých 74% respondentů uvedlo, že jejich přístup k sexuální výchově ovlivnili rodiče. Z těchto výsledků vyplývá, že vliv rodiny má na vývoj dítěte nejen v oblasti sexuality velký vliv a tato skutečnost se prolíná celou prací.

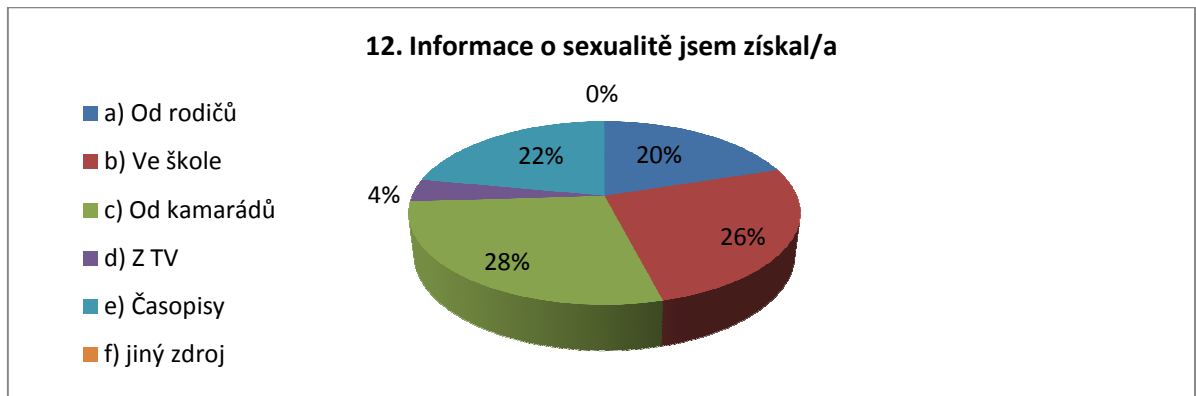
Graf č. 11a

Zdroj: vlastní zpracování

11. Výsledek 81% (součet záporných odpovědí) potvrzuje skutečnost, že v minulosti nebyla sexuální výchova příliš aktuálním a oblíbeným tématem. K tomuto názoru se přikláním.

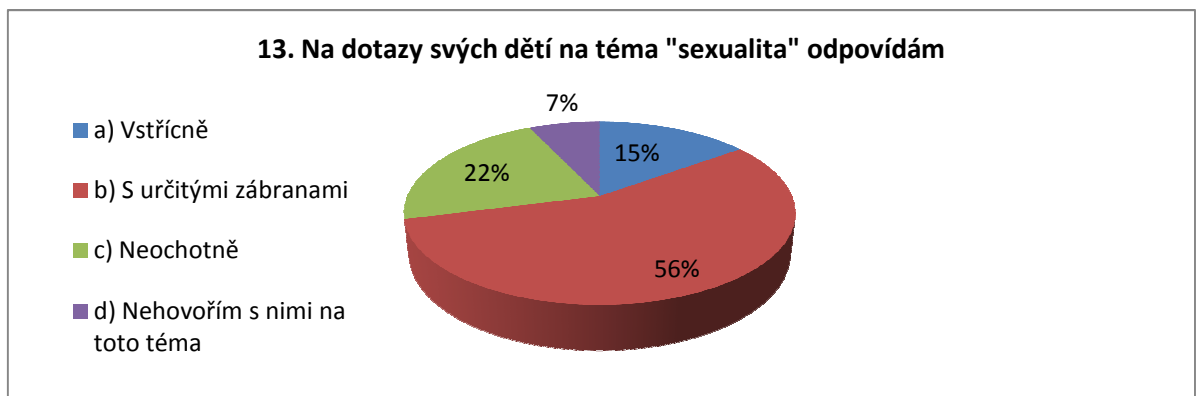
Graf č. 12a

Zdroj: vlastní zpracování

12. Díky vlastní zkušenosti jsem původně předpokládala, že mezi zdroji o sexualitě budou převažovat kamarádi a časopisy. Pozitivní je zjištění, že u některých respondentů měla svůj podíl na informovanosti škola a rodiče.

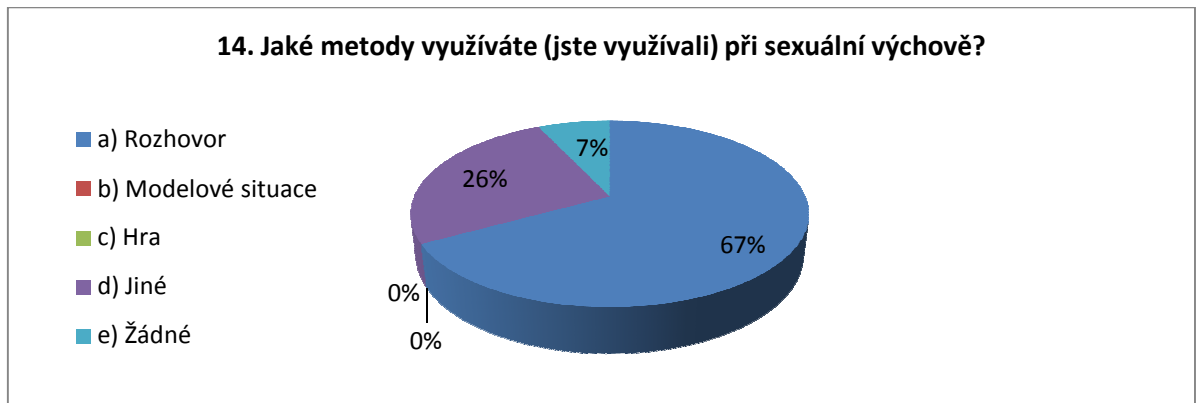
Graf č. 13a

Zdroj: vlastní zpracování

13. 56% odpovědí b) s určitými zábrany vystihuje i můj názor. I přes existenci nejlepší vůli podat svým dětem co nejvíce informací, je naše chování ovlivňováno okolním přístupem. **Odpověď ratifikuje hypotézu č. 1.** Většina rodičů, ale svou odpověď b) doplnilo o dovětek, že přestože určité zábrany pociťují, v případě, že za nimi dítě přijde s otázkou týkající se sexuality, ochotně s ním na toto téma hovoří. **Tato skutečnost potvrzuje předpoklad č. 2.**

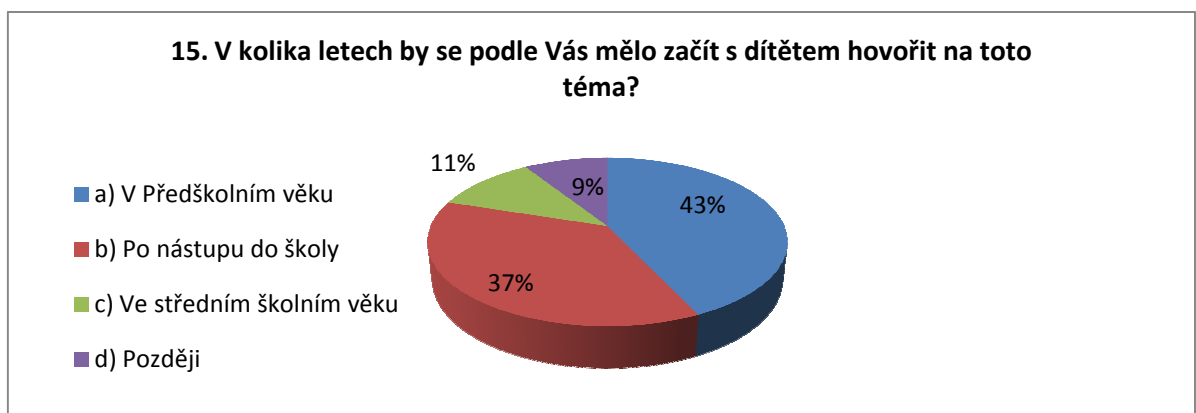
Graf č. 14a

Zdroj: vlastní zpracování

14. Rozhovor je nejčastější metodou v 67% odpovědí. Obdobné to bylo také u pedagogů. V případě odpovědi d) jiné uváděli rodiče nejčastěji diskuzi nad literaturou. Mě osobně se osvědčila kniha *Moje první knížka o sexu*. Dcera měla možnost si knihu nejprve sama prostudovat, a pokud jí nebylo cokoliv jasné, vysvětlily jsme to.

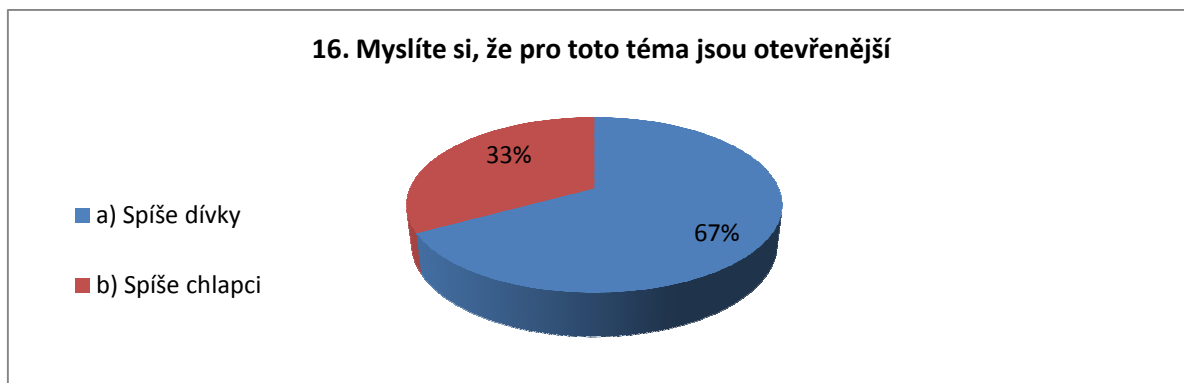
Graf č. 15a

Zdroj: vlastní zpracování

15. Odpovědi na tuto otázku korespondují s názorem pedagogů. Také v jejich případě převažoval jako nejideálnější pro počátky sexuální výchovy předškolní věk. Již v podkapitole 2.1 je tento postoj zohledněn.

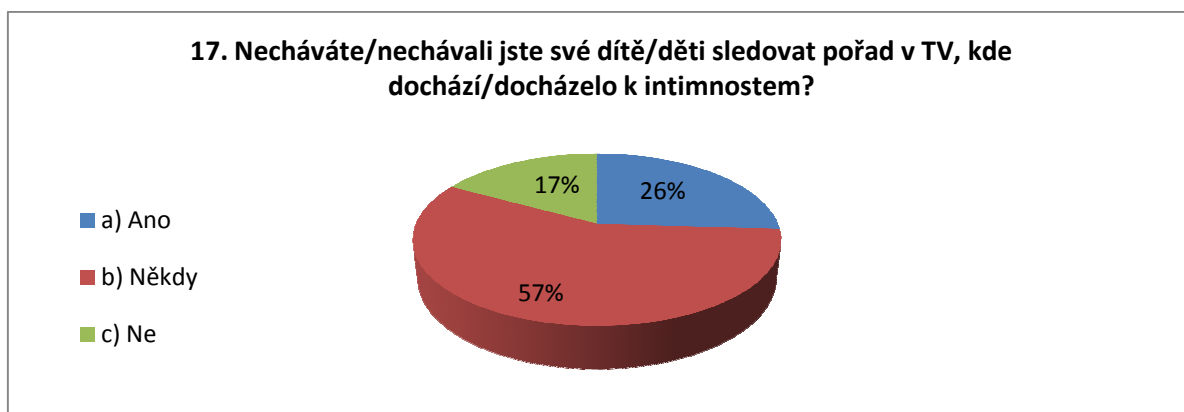
Graf č. 16a

Zdroj: vlastní zpracování

16. U této otázky v 67% převažují svou otevřeností dívky nad chlapci. Svě odpovědi mohli rodiče obhájit uvedením důvodu, proč toto stanovisko zastávají. V případě odpovědi a) dívky uváděli rodiče nejčastěji jako důvod větší všímavost, ochotou naslouchat. Odpověď b) chlapci obhájovali menší stydlivostí a větší zvědavostí.

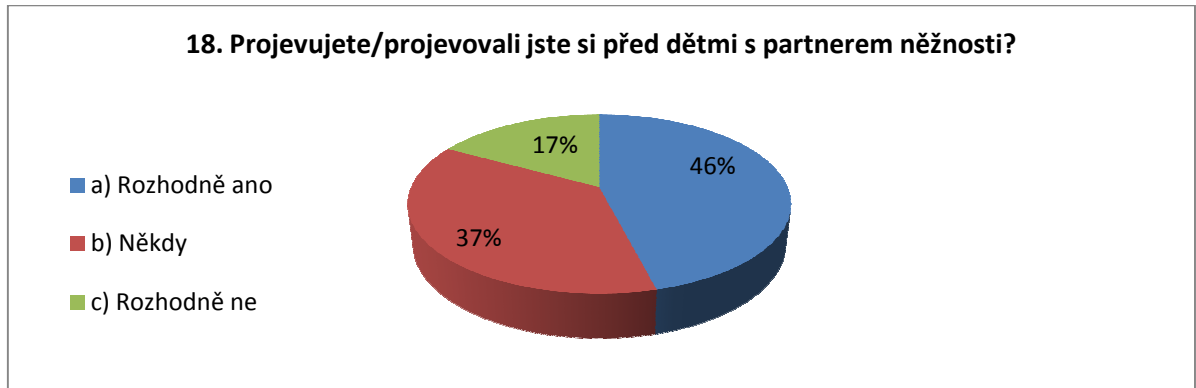
Graf č. 17a

Zdroj: vlastní zpracování

17. 57% rodičů uvedlo, že své děti někdy nechali dívat se na pořad, kde docházelo k intimnostem. Vzhledem k medializaci sexuality je v současné době poměrně složité ohlídat, aby dítě takový pořad nevidělo.

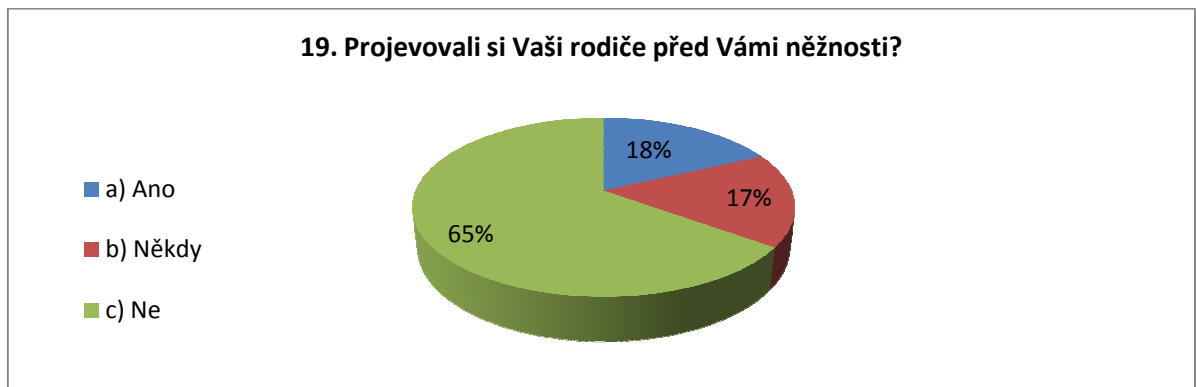
Graf č. 18a

Zdroj: vlastní zpracování

18. To že převažují kladné odpovědi, shledávám jako pozitivní. Dítě by mělo vnímat lásku mezi rodiči jako něco normálního, jako něco, co patří k běžnému životu. Něco za co není třeba se stydět.

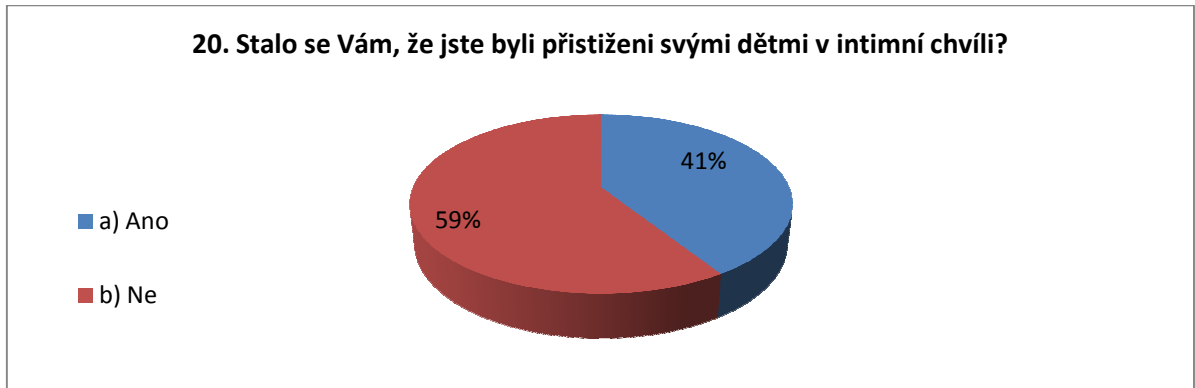
Graf č. 19a

Zdroj: vlastní zpracování

19. Záporná odpověď v 65% potvrzuje to, co již bylo řečeno. Otevřenost v intimní sféře se stává součástí našeho života jen pozvolna, ale přece.

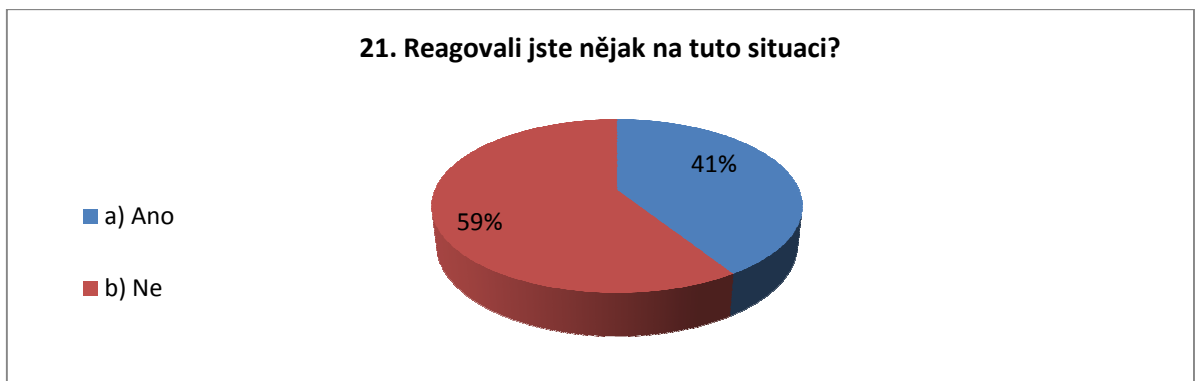
Graf č. 20a

Zdroj: vlastní zpracování

20. Větší počet respondentů, tj. 59% s touto situací zkušenost nemá. Ani 41% ale není zanedbatelné množství.

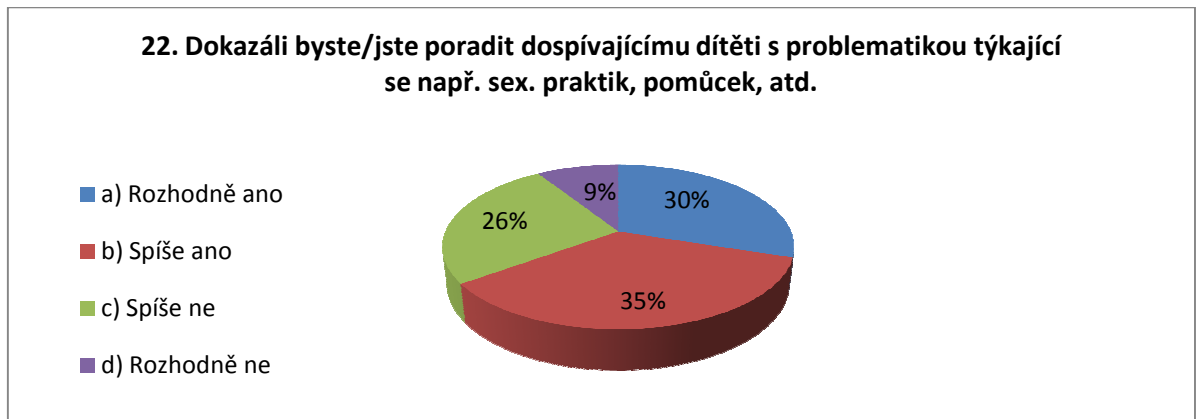
Graf č. 21a

Zdroj: vlastní zpracování

21. V návaznosti na předchozí otázku mě zajímalo, zda a jak rodiče reagovali na choulostivou situaci. V 59% uvedli, že situaci nijak nekomentovali. Pár rodičů z 41% doplnilo svou odpověď o vtipný komentář. Pouze 3 respondenti dokázali dětem skutečnost pravdivě objasnit.

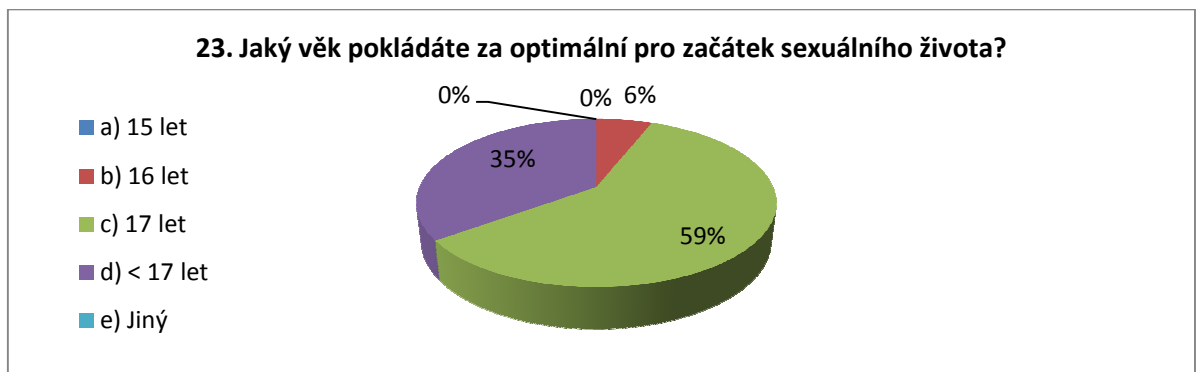
Graf č. 22a

Zdroj: vlastní zpracování

22. Odpovědi na tuto otázku mě velmi zajímali a musím říct, že vzhledem k rozpačitému postoji veřejnosti k sexualitě i pozitivně překvapili. **V 65% jsou rodiče schopni svým dětem poradit s tak choulostivou záležitostí, potvrzují tak svoji otevřenost a tím i hypotézu č. 2.**

Graf č. 23a

Zdroj: vlastní zpracování

23. S názorem 59% rodičů, že nejvhodnější období pro zahájení sexuálního života je kolem 17 let, se ztotožňuji. Myslím si, že v tomto věku má již mladý člověk určitou představu o svém životě, měl by se umět orientovat v sexuální oblasti a lze hovořit o citové a psychické zralosti. Ani tady ale nelze paušalizovat. Vždy je potřeba brát v úvahu individuální odlišnosti.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na problematiku sexuální výchovy u dětí a mládeže. Snažila jsem se zjistit, jaký názor zastává veřejnost. Zaměřila jsem se na své nejbližší okolí. A to jak na rodiče, tak i na školy.

Práci jsem rozdělila do dvou, na sebe navazujících částí. Pro teoretickou část jsem čerpala informace z odborných zdrojů, z internetu a diskuzí s dětmi, dospívajícími, mladými rodiči i seniory. Celá teoretická část byla rozdělena do několika kapitol a podkapitol, které byly zaměřeny na konkrétní oblast sexuální výchovy. Cílem teoretické části bylo především přinést základní informace k tématu a umožnit tak čtenářům lepší orientaci v problematice.

Praktická část byla zaměřena na výzkum. Podstatou výzkumu bylo potvrdit či vyvrátit předem stanovené hypotézy. Díky diskuzím, studiím pramenů a vyhodnocením dotazníků se mi podařilo ověřit, že sexuální výchova je i dnes vnímána jako tabuizovaná součást výchovného procesu. Potvrdila se i domněnka o větší otevřenosti mladých rodičů ve vztahu děti a sexualita. Jediný předpoklad o tom, že sexuální výchova je doménou školy, byl vyvrácen. Většina respondentů se shodla na nezastupitelné roli rodičů a také by uvítali větší spolupráci rodiny a školy. Práci na diplomové práci kazil fakt, že mnou vybrané školy, ve většině případů, spolupráci odmítly.

Co říci závěrem? Zjednodušeně – co člověk, to názor. V průběhu zpracování diplomové práce jsem se setkávala s mnoha odlišnými postoji. Někdo dokáže o sexualitě hovořit naprosto spontánně a otevřeně, jiný jako by tuto součást lidského života nejraději zcela ignoroval a slovo „sex“ by vymazal ze slovníku. Jak se dalo vyzorovat, z velké části záleží na tom, v jaké době a v jaké rodině člověk vyrůstal.

Celé téma je velmi rozporuplné. Na jedné straně je třeba prosazovat v oblasti sexuality větší otevřenost, na druhou stranu především mediální prezentace není, nejen dle mého názoru, zvolena zcela šťastně.

Domnívám se, že bychom se měli snažit oprostít se od všech negativních zkušeností a předsudků. Jde především o naše děti a další generace, které budou odkázány na to, jak jim vstup do dospělosti usnadníme a jaký základ pro vytvoření kvalitního partnerského a rodinného života jim předáme. Důležitá je určitě kooperace rodiny, školy a společnosti jako takové. Uvítala bych, kdyby má práce posloužila jako zdroj informací ať už laické nebo odborné veřejnosti. Mě samotné pomohla podívat se na problematiku sexuality detailněji a více se zajímat o to, jaké informace má v tomto směru mé dítě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy a jiné normy:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník [online]. MV ©2013 [cit. 2013-01-05]. Dostupné z: <http://www.portal.gov.cz/>

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách [online]. MŠMT ©2012 [cit. 2012-10-15]. Dostupné z: <http://msmt.cz/>

Monografie:

BARTÁK, Jan., KOLEKTIV. *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon, 1993. 1253 str. ISBN 80-207-0438-8.

CAPPONI, Věra., HAJNOVÁ, Růžena., NOVÁK, Tomáš. *Sexuologický slovník*. Praha: Grada Publishing, 1994. 149 str. ISBN 80-7145-302-1.

CENKOVÁ, Tamara. *Jak přežít pubertu svých dětí*. Praha: Grada Publishing, 2010. 168 str. ISBN 978-80-247-2913-8.

DIAZ, José. *Moje první knížka o sexu*. Přeložila Jaroslava PAUCHOVÁ. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. 99 str. ISBN 978-80-7360-861-3.

HARDY, Mária, MÜHLPACHR, Pavel, DUDÁŠOVÁ, Terézia. *Sociální patologie rodiny*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011. 340 str. ISBN 978-80-87182-17-8.

JANIŠ, Kamil., TÄUBNER, Vladimír. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. 107 str. ISBN 80-7041-902-4.

KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2010. 456 str. ISBN 978-80-247-3357-9.

KRACÍK, Jiří. *Sexuální výchova postižené mládeže*. Praha: Karolinum, 1992. 115 str. ISBN 80-7066-626-9.

KUBÍK, Josef. *Sexualita bez tabu*. Broumovice: Carpe diem, 2010. 324 str. ISBN 978-80-87195-10-9.

MACHOVÁ, Jitka., kolektiv. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada Publishing, 2009. 291 str. ISBN 978-80-247-2715-8.

PETRÁČKOVÁ, Věra., KRAUS, Jiří., kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. 834 str. ISBN 80-200-0607-9.

PONDĚLNÍČKOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: O sexuální výchově a sexuálních projevech dětí*. Praha: Avicenum, 1990. 139 str. ISBN 80-201-0008-3.

PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. 554 str. ISBN 80-246-0924-X.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. 935 str. ISBN 978-80-7367-546-2.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova. Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada Publishing, 2003. 103 str. ISBN 80-247-0291-6.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2011. 224 str., ISBN 978-80-7367-889-0.

TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu: rádce pro rodiče a učitele*. Praha: Fragment, 2009. 152 str. ISBN 978-80-253-0833-2.

TROJAN, Ondřej. *O čápech, vránách a dětech*. Praha: Grada Publishing, 1999. 152 str. ISBN 80-7169-821-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, 1. vydání. 531 str. ISBN 80-246-0956-8.

WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika a léčba*. Praha: Portál, 2008, 2. vydání. 351 str. ISBN 978-80-7367-419-9.

ZVĚŘINA, Jaroslav., WEISS, Petr. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. 159 str. ISBN 80-7178-558-X.

Internetové zdroje:

BEZBARIÉROVÁ KNIHOVNA: *Handicap* [online]. ©2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://bezbarierova.knihovna.cz/>

ČÁKIOVÁ, Julie. *Klasifikace sluchového postižení* [online]. ©2006 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/klasifikace-sluchoveho-postizeni/>

ČESKÁ TELEVIZE. *168 hodin. Nevinnost* [online]. ©2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://ceskatelevize.cz/>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Církví vadí nová sexuální příručka ministerstva školství* [online]. ©2010 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-42780980-cirkvi-vadi-nova-sexualni-prirucka-ministerstva-skolstvi/>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Sexuální výchova ve školách. Jak je to ve světě?* [online]. ©2006 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/>

DLOUHÁ, Barbora. *O sexu* [online]. [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/>

JANIŠ, Kamil. *K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky*. Sborník referátů z 14. celostátního kongresu k sexuální výchově, Pardubice 2006 [online]. ©2006 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/>

KALIBA, Martin. *Sexuální výchova jako předmět zájmu sociální pedagogiky*. Sborník referátů ze 17. celostátního kongresu k sexuální výchově, Pardubice 2009 [online]. ©2005 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/>

KOMUNITNÍ CENTRUM MOTÝLEK. *Protokol sexuality* [online]. ©2011 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: www.motylek.org

LABUSOVÁ, Eva. *Sexuální výchova v ČR* [online]. ©2013 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.azrodina.cz/2441-sexualni-vychova-v-cr/>

PRAŽSKÝ STUDENTSKÝ SUMMIT. *Problematika sexuální výchovy v rámci preventivního vzdělávání* [online]. ©2011 [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1321995248967UNESCO_PSVVRPV.pdf

SONS. *Klasifikace zrakového postižení dle WHO* [online]. ©2012 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://www.sons.cz/klasifikace.php>

ŠTĚRBOVÁ, Dana. *Sexuální výchova a osvěta osob s mentálním postižením - aktuální stav, potřeba, požadavky*. Sborník referátů z 14. celostátního kongresu k sexuální výchově, Pardubice 2006 [online]. ©2005 [cit. 2012-05-11]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/>

VŠEOBECNÁ FAKULTNÍ NEMOCNICE. *Historie české sexuologie* [online]. ©2013 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.vfn.cz/>

VYKYDALOVÁ, Hana. *Sexuální identita* [online]. ©2012 [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/>

Příspěvek v periodiku:

MUDRANINCOVÁ, Monika. Mysleli jsme si, že už to naši nedělají. *DNES magazín*. Roč. XIX, č. 35. Praha: Anděl Media Centrum. str. 12. ISSN 1210-1168

Elektronické periodikum:

RVP: Metodický portál [online časopis]. 2005- [cit. 2012-12-15]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/>

Článek v elektronickém periodiku:

BRANDEJSKÁ, Anna. Děti o sexuální výchovu stojí, říká žena, která ji učí 20 let. *iDnes: Zpravodajský portál* [online časopis]. 2011 [cit. 2012-10-08]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/deti-o-sexualni-vychovu-stoji-rika-zena-ktera-ji-uci-20-let>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Historický vývoj sexuální výchovy	16
Obr. 2: Panenka chlapec	33

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Pedagogové	47
Tab. 2: Rodiče	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I – Dotazník pro pedagogy

Příloha P II – Dotazník pro rodiče

Příloha P III. – Příklad protokolu sexuality

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY

Vážená paní učitelko/profesorko, vážený pane učiteli/professore,

jmenuji se Monika Kubátová a jsem studentkou I. ročníku magisterského studia (obor Sociální pedagogika) v Brně na Univerzitě Tomáše Bati. Ráda bych Vás touto cestou požádala o spolupráci při zpracování diplomové práce na téma „Sociální aspekty sexuální výchovy dětí a mládeže“. Její součástí je sociologický výzkum. Cílem výzkumu je získat přehled o názorech na toto citlivé téma, které je v současné době často diskutováno. V případě, že zastupujete venkovskou školu, označte, prosím, svou odpověď písmenem „V“. Důvodem je zjištění případných rozdílů v přístupu jednotlivých škol k dané problematice.

Vyplnění dotazníku je zcela anonymní a dobrovolné. Odpověď, která Vám bude nejvíce vyhovovat, prosím, zaškrtněte.

Předem děkuji za spolupráci.

1. Vaše pohlaví?

- a) žena
- b) muž

2. Váš věk?

- a) 25-30 let
- b) 31-40 let
- c) 41-50 let
- d) více než 50 let

3. Škola?

- a) městská
- b) venkovská

4. Vyučuji na

- a) I. stupeň
- b) II. stupeň

5. Kdo by podle Vás měl mít zodpovědnost za sexuální výchovu u dětí?

- a) rodina
- b) škola
- c) je nutná kooperace obou

6. Které období je podle Vás nejvhodnější pro počátek sexuální výchovy u dětí?

- a) předškolní věk
- b) mladší školní věk
- c) střední školní věk

7. Má sexuální výchova pro další rozvoj osobnosti dítěte význam?

- a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
- důvod
-

- d) rozhodně ne
- důvod
-

8. Je sexuální výchova součástí předmětu, který vyučujete?

- a) ano
- předmět
-

- b) ne

předmět

.....

9. Jaké pomůcky Vaše škola (popř. Vy) využívá/te při výuce sexuální výchovy?

a) fotografie

b) video

c) počítač

d) odborná literaturu

e) DVD

f) jiné

g) žádné

10. Shledáváte zpracování výukových materiálů pro sexuální výchovu za dostačující (vhodné)?

a) rozhodně ano

b) spíše ano

c) spíše ne

důvod

.....

d) rozhodně ne

důvod

.....

11. Metody využívané při sexuální výchově?

a) hry

b) rozhovor

c) odborné přednášky

d) modelové situace

e) jiné

f) žádné

12. Váš zdroj informací o sexuální výchově?

- a) literatura
- b) internet
- c) noviny, časopisy
- d) rozhlas
- e) televize
- f) jiný

13. Na jaká témata by měla být sexuální výchova především zaměřena?

- a) rozdíly mezi pohlavími
- b) rodičovství (početí, těhotenství, porod)
- c) prevence pohlavních chorob
- d) riziko pohlavního zneužívání
- e) sexuální násilí
- f) jiné

14. Měla by sexuální výchova probíhat hromadně (dívky + chlapci) nebo odděleně?

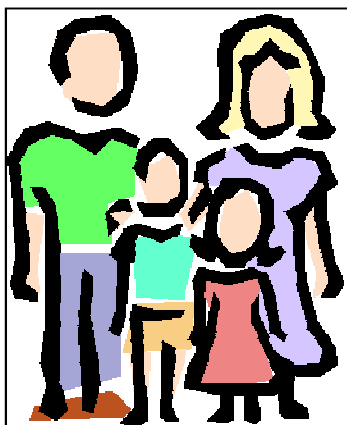
- a) hromadně
 - b) odděleně
- důvod
.....

15. Domníváte se, že současná medializace sexuality je vhodná?

- a) ano
 - b) ne
- důvod
.....
- c) připadá mi přehnaná
- důvod
.....

Děkuji.

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Vážení rodiče,

jmenuji se Monika Kubátová a jsem studentkou I. ročníku magisterského studia (obor Sociální pedagogika) v Brně na Univerzitě Tomáše Bati. Ráda bych Vás touto cestou požádala o spolupráci při zpracování diplomové práce na téma „Sociální aspekty sexuální výchovy dětí a mládeže“. Její součástí je sociologický výzkum. Cílem výzkumu je získat přehled o názorech na toto citlivé téma, které je v současné době často diskutováno.

Vyplnění dotazníku je zcela anonymní a dobrovolné. Odpověď, která Vám bude nejvíce vyhovovat, prosím, zaškrtněte.

Předem děkuji za spolupráci.

1. Vaše pohlaví?

- a) žena
- b) muž

2) Váš věk?

- a) méně než 20 let
- b) 20-25 let
- c) 26-30 let
- d) 31-40 let
- e) 41-50 let
- f) více než 5

3. Vaše vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) středoškolské
- d) vysokoškolské

4. Počet dětí (+ věk dítěte + pohlaví)?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) více

5. Žijete?

- a) ve městě
- b) na vesnici

6. Sexuální výchova dětí patří do kompetence

- a) rodiny
důvod
.....
- b) školy
důvod
.....
- c) ideální je spolupráce obou

7. Považujete současnou koncepci sexuální výchovy ve školách za dostatečnou?

- a) ano
- b) nevím
- c) ne
důvod
.....

8. Jaká témata by se podle Vás měla zařadit do sexuální výchovy ve škole?

- a) anatomie a fyziologie (pohlavní orgány a rozdíly mezi pohlavími)
- b) plánování rodičovství (početí, těhotenství, porod)
- c) sexualita během života
- d) prevence pohlavně přenosných chorob
- e) sexuální násilí
- f) žádné

důvod

.....

9. Sexuální výchova dětí a mládeže je podle mě

- a) velmi potřebná
- b) asi potřebná
- c) zbytečná
- d) škodlivá

10. Můj přístup k sexuální výchově ovlivnila výchova mých rodičů

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

11. O sexualitě hovořili moji rodiče vždy otevřeně

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

12. Informace o sexualitě jsem získal/a

- a) od rodičů
- b) ve škole (v rámci výuky)
- c) od kamarádů
- d) z TV

e) časopisy, noviny

f) jiný zdroj

13. Na dotazy svých dětí na téma „sexualita“ odpovídám

a) vstřícně

b) s určitými zábrany

c) neochotně

d) nehovořím s nimi na toto téma

důvod

.....

14. Jaké metody využíváte (jste využívali) při sexuální výchově?

a) rozhovor

b) modelové situace

c) hra

d) jiné

e) žádné

důvod

.....

15. V kolika letech by se podle Vás mělo začít s dítětem hovořit na toto téma?

a) v předškolním věku (3-6 let)

b) po nástupu do školy (6-8 let)

c) ve středním školním věku (8-11 let)

d) později

16. Myslíte si, že pro toto téma jsou otevřenější

a) spíše dívky

důvod

b) spíše chlapci

důvod

17. Necháváte/nechávali jste své dítě/děti sledovat pořad v TV, kde dochází/docházelo k intimnostem?

a) ano

důvod

.....

b) někdy

c) ne

důvod

.....

18. Projevujete (projevovali jste) si před dětmi s partnerem něžnosti?

a) rozhodně ano

b) někdy

c) rozhodně ne

19. Projevovali si Vaši rodiče před Vámi něžnosti?

a) Ano

b) Někdy

c) Ne

20. Stalo se Vám, že jste byli přistiženi svými dětmi v intimní chvíli?

a) ano

b) ne

21. Reagovali jste nějak na tuto situaci?

a) ano

jak

.....

b) ne

důvod

.....

22. Dokázali byste/jste poradit dospívajícímu dítěti s problematikou týkající se např. sexuálních praktik, pomůcek, atd.

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

23. Jaký věk pokládáte za optimální pro začátek sexuálního života

- a) 15 let
- b) 16 let
- c) 17 let
- d) více než 17 let
- e) jiný

Děkuji.

PŘÍLOHA P III: PROTOKOL SEXUALITY

PROTOKOL SEXUALITY

1. Sexualitu považujeme za podstatnou a cennou součást lidského života, která vede k pocitu vlastního sebeuvědomění, osobnímu štěstí a naplnění. Každý člověk je sexuální bytost a má **právo na prožití vlastní sexuality**. Její projevy se liší podle možností, tužeb a potřeb každého jedince, což platí bez výjimky i pro lidi s mentálním postižením.

2. V oblasti sexuální **osvěty** dětí a mladistvých klientů úzce spolupracujeme s jejich rodiči nebo zákonnými zástupci, protože jsme si vědomi jejich zásadní úlohy. Osvěta a okruhy výchovy jsou přizpůsobeny druhu a stupni postižení klienta tak, aby v co největší míře byl schopen tématům porozumět. Pozornost věnujeme i zprostředkování informací rodičům.

3. V rámci osvěty v sexuální oblasti se věnujeme:

- Uvědomování si role ženy a muže
- Porozumění vlastní intimitě a respektování intimity druhých
- Pochopení partnerských, rodinných, přátelských a dalších vztahů
- **Prevenci sexuálního zneužívání**
- Vymezení společensky přijatelných projevů sexuality na veřejnosti

S těmito tématy pracujeme aktuálně v situaci, která vyžaduje reakci pracovníka nebo v rámci individuální práce s klientem, pokud je vyjednáán takový osobní cíl. Dále se tomuto tématu věnujeme při skupinové aktivitě, jejíž náplní je nácvik sociálních dovedností.

4. Zaměstnanci jsou vedeni k dostatečné vnímavosti k signálům sexuálního zneužívání. K tématu sexuality máme k dispozici vlastní metodiku, výukové materiály a odborné publikace.

5. Vzhledem k citlivosti tématu, které je stále pro mnohé tabu, deklarujeme svoji otevřenost a **transparentnost**. Jsme připraveni komukoliv odpovědět na otázky týkající se řešení této problematiky v naší organizaci.